

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

A painting of a wooden pier extending into the sea. Several people are on the pier, including a man in the foreground, a woman with a child on her back, and a dog. The sky is cloudy and the water is calm.

Medlemsblad for DIS-Danmark og SSF
ÅRGANG 32 · Nr. 2 · 2017

*S*lægtsforskeren

Udgives af DIS-Danmark og
Sammenslutningen af Slægtshistoriske
Foreninger (SSF)

www.slaegtogdata.dk
admin@dis-danmark.dk
www.ssf.dk
blaab@webspeed.dk

Mail- og adresseændringer:

opdateres af DIS-Danmark-medlemmer
via hjemmesiden.
Log ind og vælg "Mine indstillinger" øverst til
højre. Læs evt. mere her:
[www.slaegtogdata.dk/foreningen/
adresseaendring-m.m](http://www.slaegtogdata.dk/foreningen/adresseaendring-m.m)
Medlemmer af SSF-foreninger henvender
sig til Grete Modin Grundtvig på
adressen: kasserer@ssf.dk

Ind- og udmeldelse af DIS-Danmark sker ved
henvendelse til ekspeditionen på adressen
ekspeditionen@dis-danmark.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende redaktør
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
Tlf. 41 28 65 30
tobiasen@dis-danmark.dk
Redaktionsmedlemmer:
Anton Blaabjerg, Per Andersen og
Henning Karlby
Korrektur: Henning Beck og Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via hjemmesiden:
Foreningen / Bladet Slægt og Data,
Kontakt redaktionen.

Layout, sats og tryk:

Grafisk Data Center ApS, tlf. 66 12 10 30
Trykplag: 9.300 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke nødvendigvis
foreningens holdning.
Artikler uden forfatterangivelse kan betragtes
som foreningsstof.
Redaktionen påtager sig intet ansvar for
uopfordret indsendt materiale og forbeholder
sig ret til at redigere i tilsendte artikler.
Eftertryk er tilladt efter aftale med
redaktionen. Det skal forsynes med tydelig
kildeangivelse, ligesom redaktionen skal have
tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline:

1. august 2017
1. november 2017
1. februar 2018
1. maj 2018

Udkommer:

September 2017
December 2017
Marts 2018
Juni 2018

Bladet sendes gratis til medlemmer af
DIS-Danmark og foreninger under SSF.

Indhold nr. 2 – juni 2017

- 3 Fusion mellem DIS-Danmark og SSF – baggrund og status
pr. 20. maj 2017
- 4 Om dette nummer
- 5 Informationer om natmænd og rakkere efterlyses
- 8 Slægtstavler, lav dem selv
- 12 Industrimanden Palle Møller (ca. 1677 – 1757)
- 16 Offentlige data – hvad har de gang i?
- 18 Aurelia Clemons er død
- 19 Tema: Opslagsværker
- 27 Slægtsbiblioteket
- 30 Få mere ud af FamilySearch
- 34 Har kvinder aldrig været så gamle som i dag, når de får børn?
- 37 Gotisk læseprøve
- 38 Tøger Christensen, rådmand i Aalborg, får ny far
- 39 Slægtshistorisk weekend 2017
- 40 Ingeniørernes kulturarv
- 41 Boganmeldelser
- 43 DIS-Danmarks bestyrelse
- 44 Søfolk og deres historie

Forsiden

Billedet er et udsnit af
Valdemar Neiiendams maleri fra
1920'erne med titlen Taterne på
Vandring. Taterne skal her forstås
i den fejlagtige, men meget
udbredte betydning: rakkere,
natmænd. Læs mere om et
spændende projekt vedr. denne
befolkningsgruppe s. 5.
Billedet tilhører Museum
Midtjylland, Herning.

Fusion mellem DIS-Danmark og SSF

– baggrund og status pr. 20. maj 2017

Baggrund

Der har de sidste 10 år flere gange været tilløb til at slå de to organisationer sammen.

Organisationerne henvender sig til den samme målgruppe af slægtsforskere og andre med interesse for deres fortid, og organisationerne har stort set samme formål i deres vedtægter, ligesom organisationerne gennem årene har udviklet et samarbejde på en lang række områder.

Endelig er der en stor grad af sammenfald mellem både de personer, der er medlemmer (direkte eller indirekte), og de personer, der yder en aktiv indsats i organisationerne.

Møder mellem DIS-Danmark og SSF

Dette resulterede i, at formanden for SSF, Kirsten Sanders, i august 2016 rettede henvendelse til formanden for DIS-Danmark, Jesper Skov, med henblik på et møde for at kunne diskutere et udvidet samarbejde mellem organisationerne. Brevet vil blive lagt på DIS-Danmarks hjemmeside til orientering.

Dette indledende møde blev starten på en møderunde med deltagelse af de to formænd og kasserere (med behørig rapportering til de respektive bestyrelser), hvor vi sammen fandt ud af, om det nu skulle være "blomstret tapet eller hvidmalede vægge", om vi skulle "bo på landet eller i byen", og om vi var til "finere fransk madlavning eller stenalderkost". Kort sagt – var der basis for udvidet samarbejde, eller endog at slå de to organisationer sammen.

Allerede efter meget kort tid blev det klart, at en fusion ville være det eneste fornuftige.

En fusion ville give

- Flere ressourcer til at udføre de opgaver, som begge organisationer havde ønsker om, men ikke p.t. kræfter til
- Større gennemslagskraft over for Rigsarkivet og andre myndigheder
- Flere lokalforeninger, som var mere landsdækkende, og som dermed kunne give de direkte medlemmer i DIS-Danmark en bedre mulighed for at finde en lokalforening i nærområdet
- En mere klar organisatorisk tilknytning mellem hovedorganisation og lokalforeninger, end det i øjeblikket er tilfældet i DIS-Danmark.

Organisatoriske overvejelser

Gruppen nåede ret hurtigt frem til, at det mest hensigtsmæssige ville være, at

- DIS-Danmark står som den fortsættende organisation
- DIS-Danmarks hjemmeside skal fortsætte og i nødvendigt omfang løbende udbygges
- DIS-Danmarks økonomisystem og medlemsstyring skal fortsætte
- det af hensyn til SSF's formue er nødvendigt, at der sker en fusion og ikke blot, at foreningerne melder sig ud af SSF (nedlægger SSF) for derefter at melde sig ind som DIS-Danmark lokalforening
- det af hensyn til SSF's medlemmer – der ikke nødvendigvis synes, at det dejligt at blive en DIS-Danmark forening – vil være yderst hensigtsmæssigt, at den fortsættende organisation får et nyt navn.

Udmeldinger til henholdsvis SSF og DIS-Danmark

På grund af flere uheldige omstændigheder var synkroniseringen af udmeldingerne fra bestyrelserne i henholdsvis SSF og DIS-Danmark ikke i orden, hvilket har givet en del uro på bagsæderne. Det kan vi kun beklage.

Ligeledes var det meget uheldigt, at et papir, der blev udsendt som et udkast og idegrundlag, af næsten alle blev opfattet som fait accompli. Det kan vi også kun beklage.

Resultatet blev dog trods alt, at såvel DIS-Danmark som SSF på deres respektive generalforsamling/årsmøde besluttede, at bestyrelserne skulle arbejde videre med fusionstankerne, og at der skulle indkaldes til et møde med medlemmerne og lokalforeningerne inden sommerferien. Dette er – som det kan ses mange steder – indkaldt til at skulle finde sted 24. juni i Odense.

Medlemmernes bekymringer

De uklare udmeldinger har været årsag til en række bekymringer fra medlemmernes side.

- De primære bekymringer har været, at man synes, at
- DIS-Danmark er en glimrende organisation, så hvorfor nedlægge den *[det vil vi heller ikke]*,
 - DIS-Danmarks hjemmeside skal i hvert fald ikke laves om, for det er alt for dyrt *[det vil vi heller ikke]*,
 - hvorfor kan SSF's foreninger ikke bare melde sig ud af SSF og melde sig ind i DIS-Danmark *[det er der gode økonomiske grunde til]*,

- bestyrelserne har været kluntede og har ikke gjort deres forarbejde ordentligt *[det er fuldstændig rigtigt, og det beklager vi]*,
- der skal tages hensyn til de mange direkte medlemmer af DIS-Danmark, som ikke er medlemmer af en lokalforening *[det vil vi også gerne – derfor invitationen til disse om at deltage i mødet i Odense og eventuelt i det efterfølgende strukturudvalg]*,
- man gerne ser en urafstemning *[ifølge vedtægterne er generalforsamlingen DIS-Danmarks øverste myndighed]*,
- det er problematisk, at der sidder personer i DIS-Danmarks bestyrelse, som også sidder i SSF's bestyrelse *[da disse personer ikke har nogen personlig (økonomisk eller anden) interesse i en eventuel fusion, er de ikke inhabile]*.

Derudover er der i debatten fremkommet en række gode og konstruktive forslag, som vil blive inddraget i overvejelserne ved mødet den 24. juni og formentlig også i det efterfølgende strukturudvalg.

Fremtiden

På mødet den 24. juni er det hensigten, at deltagerne – hjulpet godt på vej af en proceskonsulent – vil fremkomme med konstruktive ønsker til en fremtidig organisering af en fusioneret organisation. Det er især struktur og sammenhæng mellem organisation – foreninger – medlemmer, der vil være i fokus, med et skævt øje til økonomien. Endvidere skal der af og blandt deltagerne nedsættes et strukturudvalg.

De forslag, der kommer frem, vil blive samlet op i et notat, som dels vil blive lagt på hjemmesiden, dels vil danne grundlag for strukturudvalgets videre arbejde med at sammenskrive et eller flere forslag til struktur samt forslag til vedtægter for den fusionerede organisation.

Disse forslag vil herefter blive fremlagt på generalforsamling/årsmøde til behandling og afstemning.

Bestyrelserne i DIS-Danmark og SSF er blevet meget klogere af dette forløb. Vores strategi fremover hedder ÅBENHED OG INFORMATION

Kirsten Sanders og Jesper Skov
SSF DIS-Danmark

Om dette nummer

På denne årstid er I som medlemmer af DIS-Danmark eller Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger vant til at modtage enten Slægt & Data eller Slægten. For en del gælder det endda, at begge blade dumper ind i postkassen.

Det blad, du nu står med, er resultatet af, at de to foreninger vil søge at arbejde tættere sammen. Om det ender i den helt store fusion eller i noget mindre, vil tiden vise, men uanset hvad tror vi, at der er god fornuft i at slå de kreative kræfter sammen, så vi forhåbentlig kan nå frem til noget, der er bedre end de to medlemsblade hver for sig.

Fremover vil alle medlemmer fire gange årligt modtage et blad som dette. Det har fået titlen Slægtsforskeren for at markere, at der er sket noget nyt. Desuden synes vi, at ordet i høj grad dækker, hvad det drejer sig om. "Data" er en selvfølge i slægtsforskningen, som det ikke længere er nødvendigt at slå på, men slægtsforskere – det er vi alle, og det er forskningen set fra alle leder og kanter, vi beskæftiger os med: de nødvendige kilder, måden, vi finder dem og behandler dem på, redskaberne, vi bruger til både at søge og gemme oplysningerne med, og alle de gode historier, vi får ud af det, og hvordan vi præsenterer dem for vores publikum.

Slægtsforskeren ligner mest Slægt & Data, idet det er

dettes format og layout, vi arbejder videre med. Vi vil også fortsat prioritere inspirationen højt, som det har været linjen på DIS-Danmarks blad. Artiklerne skal gerne på en eller anden måde give læseren viden og lyst til at gå hen og gøre noget lignende, stoffet skal kunne bruges i forskningen. Om det så gælder en bestemt kilde, som der bliver gjort opmærksom på, en ny spændende hjemmeside eller en særlig søgestrategi, som kan lede til uventede opdagelser. Men vi vil også favne de måske lidt mere traditionelle slægtshistoriske arbejder, som har været Slægtens varemærke. Selvfølgelig ud fra devisen, at der kan hentes masser af inspiration fra en historie, hvor der gøres rede for, hvilke kilder der er øst af.

Foreningsstoffet glider en smule i baggrunden og vil, i hvert fald i denne overgangsperiode, være erstattet af informationer om forløbet. De mange foreningsprogrammer, som især har fyldt meget i Slægten, glider ud og henvises til hjemmesiderne, fx her www.slægtogdata.dk/aktuelt/arrangementer. Online kalenderen har den store fordel, at den kan opdateres løbende. Referaterne fra den nyligt overståede generalforsamling (DIS-Danmark) og SSF's årsmøde må ligeledes læses på foreningernes hjemmesider.

Redaktionen.

Informationer om natmænd og rakkere efterlyses

Invitation til samskabelse af ny videnskabelig viden om et marginaliseret kulturfænomen

Af Per Lunde Lauridsen

Formidlingsinspektør
Ringkøbing-Skjern Museum
Tlf. 6086 4047
pll@levendehistorie.dk

I slægtsforskning kan man møde mange historiske begreber og beskrivelser, som ikke umiddelbart giver mening. Der vil også altid være den risiko, at man finder en hestetyv, som blev hængt på Roskilde Torv, blandt sine forfædre. Men der er også en gruppe af danskere, som fik nogle særlige betegnelser, fordi de medvirkede til netop at hænge denne hestetyv. Det var foruden skarpetterne også deres assistenter, rakkerne eller natmændene. Denne gruppe har sat deres spor i Danmarkshistorien – og derfor også i nogle familiers slægtstræ. Mange vil nok, første gang de møder disse arbejdstitler, undres og ikke kende til baggrunden for deres arbejdsindhold. Det er denne gruppe, som jeg forsker i, og som vi netop har lavet en udstilling om på Bundsbæk Mølle – en af Ringkøbing-Skjern Museums afdelinger.

Christian II's reces

Rakker-betegnelsen går tilbage til Christian II's korte regeringstid. Han var som konge meget interesseret i at skabe udvikling i købstæderne. Han satsede meget på at få flere borgere og købmænd i sit nordiske rige for derved gennem at skabe større vækst og økonomisk udvikling. Inspirationen fra Nederlandenes handelsøkonomi og hans flirt med Dyveke og hendes kræmmermor, Sigbrit, har sikkert spillet ind i hans strategier. I 1522 kom dette konkret til udtryk i, at der blev udsendt en reces med to for dette emne særligt vigtige artikler.

Artikel 68:

Udenfore alle Kiöbsteder skall giöres en Rackerekule tiill döde Odtzell

Wele Wii, at paa Marcken udenfore alle Kiöbsteder skall graffues en stor Kule, som Rackeren i Staden skall udiföre alle döde Aess, Qweg, Fææ, Heste, Ög, Hunde, Swin oc sliigdt andit, ther Stanck giör, oc döö ther i Byen eller udenfore Byen, skulle teruti kastis oc Jord paa, at thet ey skal ligge oven Jorde oc forgiffue Luckten oc Mendisken, och huor sliig Aess ligge paa Gaden eller i Marcken skal then thet tiill haffuer hördt lade saadant udkome, at thet ey giör Stanck og Luckdt. Huilcken thet forsömmar oc icke giör, haffue forbut tree Marck tiill Oss oc Byen.

Det er så vidt vides første gang, at betegnelsen Rackerekule bliver brugt i det danske sprog. Så det har formentlig været et nyt og ukendt initiativ fra kongens side. Hensigten med lovgivningen var at forbedre hygiejnen i køb-

stæderne. Målet var, at de døde ådsler ikke skulle ligge og forgifte luften og menneskene. I samtiden kendte man ikke til bakterier og virus, men man havde en instinktiv fornemmelse af, at forrådnede dyr ikke var sundt og kunne få ubehagelige konsekvenser. Vi kender fra pestepidemier, at lægerne gik med lange næsemasker fyldt med velduftende lægeurter, fordi man troede, at sygdommen smittede med lugten. Derfor skulle der graves et stort hul uden for købstæderne, hvor disse kadavere skulle placeres med jord ovenpå. Lovgivningen fortæller os også, at det må have været et reelt problem med døde husdyr i gaderne. Grunden til dette kommer vi tilbage til senere. Den efterfølgende artikel er det nemlig lige så vigtigt at være bekendt med for at forstå sammenhængen.

I artikel 69 står der:

Sameledes skall oc wære uti Kiöbstederne, ther som Slackterii holdes, saa at enchtet Blod eller andet Urenhedt, som Stanck giör, skal löbe i Adellgaade oc Stræde eller nogerstedtz i Byen eller i nogen Mandz Gord, saa thet giör Stanck oc Luckt, under tree Marck Bröde, saa tiidt thet skeer, och wele Wii uti hwer Kiöbstedt skall holdes en Bödiill oc Racker under theres Faldtzmöell tiill Oss.

Rakkerembedet

Det er den sidste sætning, der her er vigtig. Nemlig at der skal holdes en bøddel og rakker. Bødlens arbejdsopgaver er nogenlunde kendt for de fleste. Men her kommer sammenhængen med rakkerkule og rakker. Kongemagten indstifter et nyt 'embede', som købstædernes råd skal etablere. Rakker er en jobtitel ligesom bøddel, og arbejdsfunktionen hænger sammen med fjernelsen af døde dyr til hans jordhul uden for byen, men der er også en sammenhæng med bøddlen. Kongen havde formodentlig fornemmelsen af, at nogen skulle gøre dette arbejde, og at det umiddelbart ikke var noget, som borgere eller håndværkere ønskede at tage sig af. Derfor lagde han arbejdsfunktionen ind under bøddlen og rakkeren, som så skulle være i alle købstæder. Kongen tænkte nok, at bøddlen stod med et så upopulært arbejde med død, blod og andre ubehageligheder, at han også kunne få ansvaret for denne. Som nævnt er det første gang, rakkeren bliver beskrevet i dansk historie, men de samme funktioner kendte man i Tyskland, og det er også herfra begrebet stammer. I det tysktalende område i middelalderen

var der mange store købstæder, som havde håndværkere med funktioner, der lignede. Ordet 'racker' stammer fra oldtysk og har sammenhæng med lort, skidt og møg. Men også med ordet 'knacker', som betyder en person, som fjerner døde heste og/eller slagter heste.

Rakkeren var den første renovationsarbejder i de danske købstæder. Derfra til også at fjerne byboernes menneskeafføring var ikke langt. Fjernelse af skrald og gamle madvarer regnes for det, vi kalder dagrenovation, men bortkørsel af menneskelort var noget, som skulle foregå om natten – derfor natrenovation. Når rakkeren udførte dette, blev han benævnt natmand. Grunden til dette var, at byfolkene i stadig højere grad ikke havde daglig omgang med møg fra husdyrene, og fordi man boede så tæt på hinanden, blev opfattelsen, at lort var så ulækkert, at man ikke ville møde hverken det eller natrenovationsmanden. Den kulturelle afstand til natrenovation var så stor, at den blev opfattet som nedværdigende og stigmatiserende. I 1583 mistede Helsingørborgeren, Bernt Hollænder, sine borgerrettigheder og blev udvist, fordi han selv havde tømt sine lokummer, idet han dermed *“var falden i Rakkernes embede og havde gjort sig selv til rakker”*. Synet på arbejdet var, at det var så uværdigt, at man mistede sin ære og værdighed ved at udføre det.

Forskel på by og land

På den måde blev rakkeren til natmand, og de to betegnelser dækker over samme arbejdsfunktion. Alligevel overlevede de begge, fordi der alligevel var forskel på nogle af deres arbejdsopgaver i købstæderne og på landet. I borgernes og øvrighedens sprogbrug blev natmand det langt mest anvendte. Med de voksende byer blev natrenovationen den vigtigste del af deres erhverv. Derfor er det også den betegnelse som præster, lovgivningen og øvrigheden bruger i folketællinger, love og kirkebøger. Natmændene, som blev ansat af købstædernes råd, fik ofte stillet en bolig til rådighed. Det kunne være inde i byen i samme bygning som bødlens bolig eller lige uden for byporten, da ingen ønskede natmandsfamilien som naboer. På Sjælland er det tydeligt, at bødlerne har fungeret som arbejdsgivere for natmændene, men det har ikke været et system, som kendtes i hele landet. I købstædernes arkiver kan vi finde takster for bødlernes og natmændenes arbejder, og det var ikke dårligt lønnet. Alene af den grund, at der ikke var stor konkurrence om at komme ind og udføre natmandsarbejde.

På landet derimod var husdyrmøg og menneskelort et og det samme. Man besørgede ude blandt dyrene. Husdyrgødning var nemlig en meget værdifuld og vigtig del i agerbruget. På landet blevet betegnelsen rakker stadig brugt, måske fordi rakkerens håndværk her var mest fokuseret på husdyrene. I 1600-tallet blev kongemagten bevidst om, at mange bønder ikke flåede huderne af selvdøde dyr på trods af det værditab, som dermed skete. Det virkede helt ufornuftigt for endog fattige bønder at

lade huderne gå tabt. Hvorfor ville bønderne lade sådanne indtægtsmuligheder gå til spilde? Svaret ligger delvis i uvidenheden om sygdomme og frygten for dæmonisk ondskab. På Ribe-egnen kendes denne forklaring: *“Aarsagen til denne Vegring skal være en besynderlig Overtroe, naar de [bønderne] nemlig formode at Hexerie er passeret hos dem, saa skulle de troe at dette ophører hvis det forhexede Kreatur nedgraves med Skindet tillige”*. Men intuitionen om, at selvdøde dyr – dvs. at de var døde af sygdom – kunne smitte, hvis man skar i dyret, har bestemt også spillet ind på bøndernes adfærd.

Godsejer som husbond

Bønderne og herremændene kunne selvfølgelig godt se, at der gik penge tabt. Derfor ser vi også, at godsejerne iværksatte ansættelser af rakkere rundt om i hele landet. Det er tydeligt, at godserne med fæstebønder og store dyrehold så en økonomisk interesse i at ansætte rakkere til flåning af selvdøde dyr. Foruden skindet var talg, horn og andre dele af dyrekroppen anvendelige. Vi ser også flere gange godsejeren eller hans forvaltere som faddere ved rakkerbørnenes barnedåb. Hvor købstadsbødlerne på Sjælland var husbonden, var godsejeren måske at regne for rakkerens husbond. Nogle steder findes der også fæstebreve på ansættelsesforholdet. Herregårde og præstegårde var bygninger med skorstene – modsat de fleste bøndergårde før slutningen af 1700-tallet. Det kan tænkes, at rakkerne rensede disse skorstene og tømte deres lokummer, da adelige og præster nok ikke har brugt stalden som toilet. Men der var også andre opgaver på landet, som rakkerne fik ansvaret for. Ligesom natmændene stod for skorstensfejning i byerne og aflivning af løsgående hunde og katte, så fik rakkerne på landet også flere og flere opgaver. Aflivning af heste var forbundet med stor uvillighed i bondebefolkningen, måske fordi man i århundreder ikke måtte spise hestekød, og at hesten derfor blev opfattet med en form for tabu. Forbuddet mod hestekød bundede i kirkens kamp mod hedenskabet, hvor hestefring og hestekød indgik i religionen. I senmiddelalderen og senere havde alle nok glemt dette, men fordommen mod at aflive og spise heste var meget stærk. Derfor fik rakkerne også opgaven med at håndtere de gamle heste. Måske blev kødet brugt til dyrefoder eller lavet til 'oksekødspølser' eller blot nedgravet. Bønderne havde også brug for at få kastreret hingste, tyre, væddere og orner af forskellige grunde. En vallak er et mere omgængeligt trækdyr, stude giver væsentligt bedre kød, og ornekød lugter forfærdeligt. Gilding eller kastrering af disse husdyr var en del af rakkerhåndværket.

Omgang med ærefortabte

Det, at bøddel og rakker blev nævnt i samme sætning i lovgivningen, var ikke tilfældigt. Rakkere og natmænd var bødlens assistenter – ikke kun i forhold til renholdelse,

Rakkere får en hest.
Tegning af Hans Smidth,
ca. 1880.

men også direkte i forhold til bødlens primære erhverv. Bødlerne eller skarpretterne, som de senere blev kaldt, stod for eksekveringen af retssamfundets domme. Det kunne være at piske, brændemærke eller henrette delinkventen dvs. den dømte. I en tid med mange fysiske afstraffelser og dødsstraffe havde skarpretterne nok at gøre og var nødt til at have hjælpere. De forsøgte også at gøre deres skarpretterhåndværk mere og mere ædelt for derigennem at blive anerkendt som ligeværdige borgere.

En del af denne proces bestod i at lade deres assistenter udføre de mere nedværdigende opgaver. Halshugningen kunne gennemføres, uden at der var direkte kontakt med de uærlige dømte; det sammen gjaldt, når stolen skulle sparkes væk under en, der skulle hænges eller fx ved piskning. Derfor overlod skarpretteren alle opgaverne med at transportere og fastholde de dømte samt nedgravning af de døde i galgehøjen til rakkere. På den måde var det rakkere/natmanden, som fik al den uærlighed, som omgang med dømte og ærefortabte mennesker medførte. Der kom aldrig bødler i alle danske købstæder, de fleste var for små til at kunne opfylde behovet. Derfor blev landet inddelt i nogle bøddel-distrikter. Herredsfogeder og mindre købstæder kunne rekvirere en bøddel i forbindelse med et akut behov for fysiske straffe. Meget tyder på, at rakkere på landet også var tilknyttet herrederne, som var datidens retsområder. Betegnelsen herredsrakker kendes flere steder fra, og det er bemærkelsesværdigt, hvor ofte rakkerboligen lå tæt ved herredstinget.

Marginalisering

Den største konsekvens af det omgivende samfunds syn på rakkere og natmandsfolk var en voldsom marginalisering og afgrænsning. Ingen ordentlige mennesker ville på nogen måde have social omgang med rakkere, som man opfattede som uærlige og urene. Derfor var der in-

nets befolkning var nødsaget til at være i samme rum som disse familier, var under gudstjenesten om søndagen. Her ser vi flere steder rundt i landet, at man lavede særlige rakkerbænke eller aflukkede rum, hvor familierne var tvunget til at sidde, for ikke at risikere, at menigheden kom for tæt på de æreløse. På kroer og større gårde har man haft særlige rakkerglas og fade, som kun rakkere anvendte, da ingen ville spise og drikke af samme service som rakkere. Flere steder gav rakkernes børn også problemer i skolerne, hvor ingen ønskede, at deres børn skulle sidde sammen med rakkerbørnene. Men værst af alt kunne rakkernes børn og efterkommere ikke få ansættelse andre steder end hos deres egne. Denne eksklusion betød, at flere og flere var nødsaget til at vandre rundt og tigge eller udføre småhåndværk som glarmesteri, kedelflikkeri, skorstensfejning og lignende opgaver. Uden uddannelse, ekskluderet af samfundet og uden håb for fremtiden udviklede gruppen en næsten normløs og fatalistisk subkultur.

Forskning

Gruppen af natmands- og rakkerfolk var groft sagt delt op i to. Den ene var de bofaste og ansatte embedsmænd med fast indkomst og arbejdsopgaver. Den anden gruppe var de omvandrede arbejdsløse, som overlevede på trods af urimelige levevilkår. Den sidste gruppe er et produkt af den første gruppes usædvanlige arbejds- og leve-måder. Derfor er det primært den første gruppe, som jeg forsøger at forske i for at skabe større viden om sammenhængen mellem samfundsnormer og ansættelser af rakkere og natmænd. Der er en række forskere som gennem moderne tid har forsøgt at skabe større viden om dette fænomen. Folmer Dyrland skrev en disputats i 1872, og H. P. Hansen, Jeppe Aakjær og Anton Gaardbo indsamlede store mængder information om henholdsvis Midt-, Vest- og Nordjylland i første halvdel af 1900-tallet. Siden da har den vigtigste forsker være Tyge Krogh fra

Rigsarkivet, der har skrevet en disputats, som delvis omhandler emnet. Han har også skrevet artikler og ikke mindst bogen *Det store Natmandskomplot* om natmandslægterne på Sjælland. Der er flere forskere inden for feltet, her er blot nævnt de mest kendte. Et andet væsentligt bidrag til videnskabelsen er slægtsdatabasen www.rakker.dk, som Willy Søndergaard har indtastet, og som Esbjerg Byhistorisk Arkiv står for.

Vær med i projektet

Forskning i rakkere og natmænd er kompliceret, fordi det er et meget spredt fænomen. De har ikke selv efterladt sig fortællinger eller kilder. Det var ikke et område, som samtiden ønskede at beskæftige sig med – undtagen når det var ud fra en konflikttilgang, hvor målet var at afskaffe og fjerne gruppen fra samfundet. Derfor forsøger jeg at samle mange forskellige informationer, der forhåbentligt samlet vil give os ny viden om sammenhæng i natmandskulturen. På Ringkøbing-Skjern Museum har vi et bibliotek med udgaver og kopier af alle de faglige og ikke-faglige artikler og bøger, som er skrevet om emnet. Vi samler al den lovgivning, som er lavet, i forbindelse med gruppen. Vi kontakter lokalarkiver og museer i de

områder, hvor vi kan dokumentere, at der har boet og arbejdet rakkere og natmænd.

Det største projekt er et kort over Danmark, hvor vi samler informationer om lokaliteter fra folketællinger, stednavne, faglitteraturen, arkivalske kilder og kirkebøger. I forhold til sidstnævnte er rakker.dk en uvurderlig kilde. Vi har gennemgået databasen for fx personer med erhvervet natmand og skal videre med en frisoegning på 'natmand' i hele databasen. Det sidste er et projekt med 1200 entiteter. Men også fora som Slægt & Datas og DIS-Danmarks gamle forum har været kilde til mange informationer. Der er ingen tvivl om, at slægtsforskere vil være de vigtigste samarbejdspartnere for vores forskning. I støder på denne gruppe i forskellige sammenhænge, I kan læse den snørklede håndskrift, og I arbejder utrolig systematisk. Derfor vil jeg meget gerne invitere alle til at skrive til mig, når/hvis I finder nogle informationer, hvor natmand/rakker begrebet bliver brugt. Hellere kontakte mig for meget end for lidt. Jeg er pt. ved at planlægge et rakker-symposium i efteråret, og det kunne være fantastisk at kunne præsentere ny viden baseret på 'crowdsourcing' og dataindsamling fra hele landet.

Slægtstavler, lav dem selv

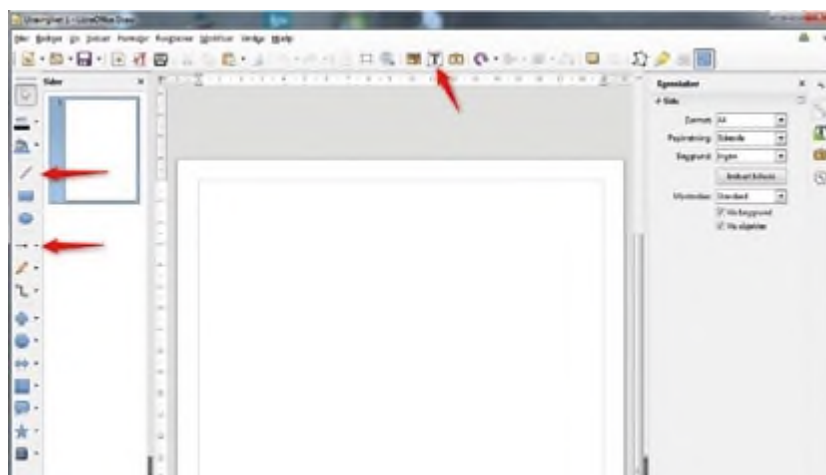
Af Peter Kelstrup
Stjerneparken 15,
8660 Skanderborg
peter@kelstrup.dk

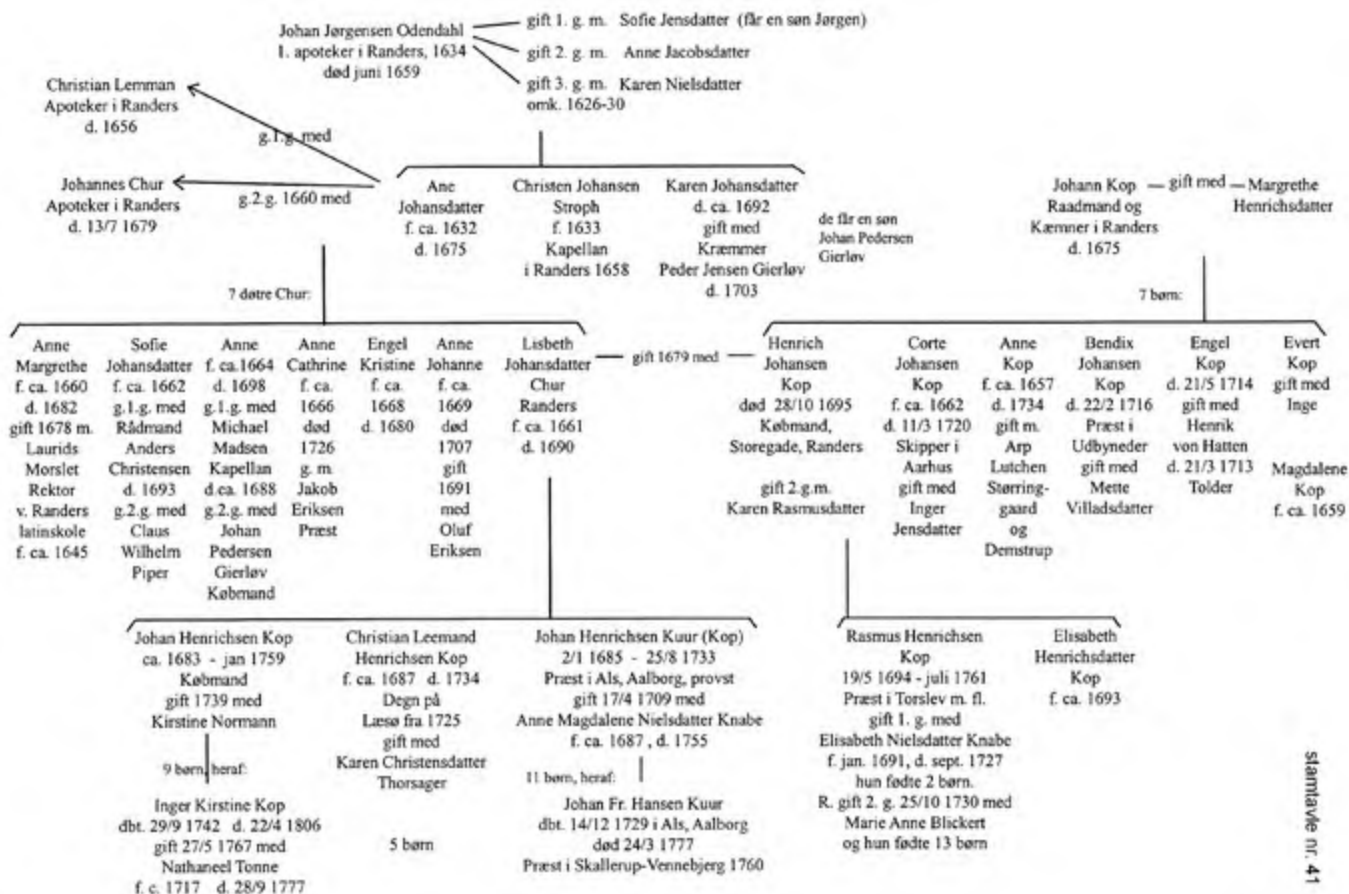
Det er meget praktisk at lave slægtstavler, så man nemt kan overskue slægtskabet på et specifikt antal slægtsmedlemmer. Alle, der har et slægtsprogram på deres computer, har nok prøvet det dér. Man kalder det også stamtavler, anetavler eller andet. Har man i et slægtsprogram prøvet at lave en slægtstavle med mange personer eller med mange personers oplysninger i, har man også set, at det let bliver rodet og uoverskueligt, eventuelt slet ikke til at læse, fordi skriften så er blevet meget lille. Løsningen på det er at lave slægtstavlerne manuelt i et dertil egnet program, så man kan placere personerne på den bedst tænkelige måde og i den optimale størrelse. Der kan derved laves mange forskellige kneb, så slægtstavlen bliver optimal.

Man kan manuelt lave slægtstavler i mange typer programmer: almindelige tekstredigeringsprogrammer, vektorbaserede tegneprogrammer, præsentationsprogrammer og desktop publishing programmer. I alle fire typer programmer er metoden den, *Figur 1*

at man skriver sine personnavne med tilhørende data på forskellige, tilfældige steder på arket i computerprogrammet, hvorefter man med musepilen flytter navnene til det sted, hvor de skal stå i henhold til slægtskabet. Derefter trækker man streger og pile, så alle navne forbindes logisk. Det er alt, så det er faktisk ganske enkelt.

Figur 1

Figur 2

I almindelige tekstredigeringsprogrammer kræves det, at man i programmet kan lave 'tekstbokse', som man efterfølgende kan fjerne rammen om, og det kræves, at man kan trække streger. Disse ting kan mange tekstredigeringsprogrammer, fx Writer i den gratis kontorpakke LibreOffice og Microsoft Word. Word har også de samme tegnefunktioner, som findes i præsentationsprogrammet Microsoft PowerPoint, så det kan sagtens lade sig gøre at lave komplicerede slægtstavler i Word. Det er dog lidt besværligt, og man mangler også hjælpelinjefunktionen til at placere alt nøjagtigt på linje.

LibreOffice indeholder også et vektorbaseret, dvs. stregbaseret, tegneprogram, Draw, som man kan lave slægtstavler i, og det er til gengæld nemt og logisk at gøre det her, og alle funktioner til det er der.

Det er også nemt at lave slægtstavler i desktop publishing programmer. Der findes nogle udmærkede billige eller endog gratis dtp programmer, hvoraf Serif PagePlus er langt det bedste, synes jeg. Desværre er det netop blev udfaset af firmaet. Man kan downloade en gratis – nedroslet, men absolut brugbar – version af programmet. PagePlus er mit foretrukne program til slægtstavler, da jeg i forvejen bruger det til skriveopgaver. Programmet findes ikke med danske menuer.

Endelig er det også ganske nemt at lave slægtstavler i

præsentationsprogrammer. Der findes flere gratis kontorpakker, man kan downloade, som indeholder udmærkede præsentationsprogrammer, og har man allerede Microsoft Office, er der her programmet PowerPoint. Sidst i artiklen forklarer jeg, hvordan man laver slægtstavler i PowerPoint 2010.

LibreOffice Draw

Den ganske udmærkede, gratis kontorpakke LibreOffice har et vektorbaseret, dvs. stregbaseret, tegneprogram, Draw, som det er ganske nemt at lave slægtstavler i. Programmet er med danske menuer og med en omfattende hjælpefunktion på dansk. Man henter programmet på <https://da.libreoffice.org/>. Man skal hente to programmer, hovedinstallationsprogram og indbygget hjælp. Når man starter programmet, ser man Office-hovedmenuen, hvor man ude til venstre vælger programmet 'Draw – tegning'.

Når programmet Draw er fremme, ser man et stort ark midt i programvinduet, se figur 1, og nogle hjælpefunktioner, værktøjer, i en lodret bjælke ude i venstre side og en vandret bjælke foroven. De røde pile peger på de 3 mest benyttede ikoner. Allerøverst er der den sædvanlige menulinje med *Filer*, *Rediger*, *Vis*, *Indsæt* osv. Til højre for arket ses et vindue med titlen 'Egenskaber'. Her kan man

ændre liggende eller stående ark, og når man begynder at skrive tekst, kommer der en tekstmenu frem.

For at skrive en tekst trykker man på T-symbolet i værktøjsbjælken foroven og derefter et sted på arket. Man kan nu skrive fx en persons navn, fødsels- og dødsdato og stilling. Teksten skrives i en ramme. Hvis rammen f.eks. er for smal til vandret tekst, trykker man på rammen, hvorefter man kan udvide den ved at trække i en af rammens prikker.

Når man er færdig med at skrive om personen, trykker man igen på T-symbolet og så på et nyt sted på arket, hvor man så skriver tekst til en anden person. På den måde skriver man alle, eller en stor del af sine personer, til den tænkte slægtstavle.

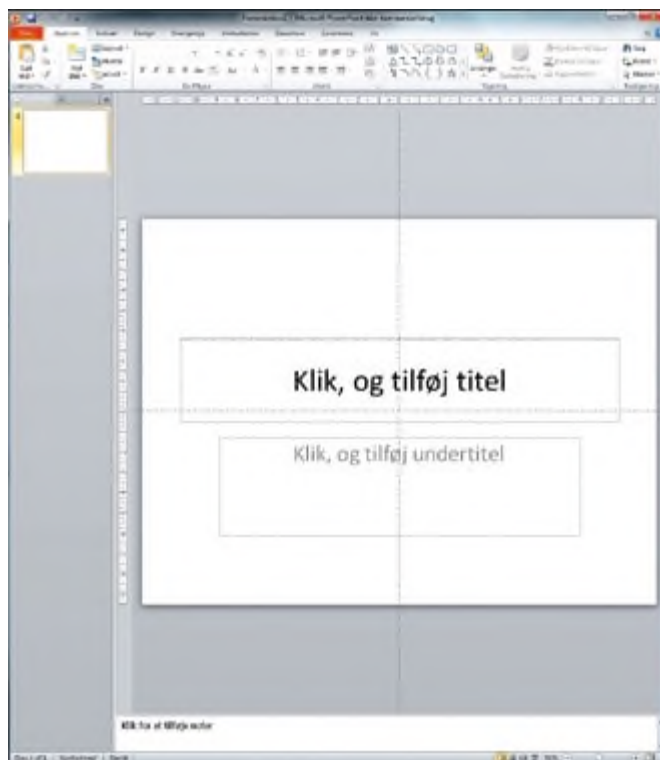
Vil man ændre tekststørrelsen eller skrifttypen, indrammer man med musepilen den eller de personer, man vil ændre, og man vælger så en anden tekststørrelse eller skrifttype i Egenskaber-menuen til højre. Har man mange personer, skal man ned i punktstørrelsen 10, 9 eller 8. Vælger man en lille punktstørrelse, bliver teksten tydeligst med en skrifttype uden seriffer, uden små 'hæler' på bogstaverne, fx Arial.

Når man er færdig med at skrive personerne, flytter man dem hen til det sted, hvor de skal stå i forhold til slægtskabet: Man trykker på tekstens ramme og holder musetasten (venstre) nede; nu kan man flytte teksten rundt på arket til det sted, hvor den skal være. Man kan også flytte flere personer ad gangen ved først at indramme dem med musepilen. Har man trykket på T-ikonet eller andre ikoner, kan man i visse tilfælde komme ud for, at man først skal trykke på pilen, Marker, øverst i venstre værktøjsbjælke, se figur 1, for at kunne flytte tekster eller streger.

Man flytter alle sine personer, indtil de står nogenlunde, hvor man havde tænkt sig, de skulle stå i slægtskabet. I første omgang skal man ikke tage det så nøje, om personerne placeres de helt nøjagtige steder, for det kan man altid rette til senere. Af pladshensyn bliver man måske alligevel senere nødt til at omrokere det hele.

Man kan hente hjælpelinjer, så man meget nøjagtigt kan placere personerne på linje, vandret eller lodret: Tryk på pilen øverst i venstre værktøjsbjælke, tryk så på den lodrette eller vandrette lineal ude til venstre eller foroven mens man holder musetasten (venstre) nede – nu kan man trække en hjælpelinje hen til, hvor den skal være. Det er meget praktisk med disse hjælpelinjer, da man så kan få sin opstilling til at tage sig pænt ud, så fx alle personer i samme generation står helt nøjagtigt på linje, og så streger er helt vandrette eller lodrette. Hjælpelinjerne kan skjules ved at trykke to gange på Vis Gitter-ikonet i værktøjsbjælken foroven, og man ser hjælpelinjerne igen ved at trykke på en af linealerne.

Når man har placeret sine navne nogenlunde, hvor de skal være, skal man forbinde dem med streger og/eller pile alt efter, hvad man synes ser mest logisk og pænest

Figur 3

ud. Man trykker på strengen eller pilen ude i værktøjsbjælken i venstre side, se figur 1, så et sted på arket, og ved at holde musetasten nede kan man nu trække en streg. Man kan forbinde personerne på flere forskellige måder, se et eksempel i figur 2.

En forkert streg/pil kan flyttes eller forkortes/forlænges/drejes blot ved at trykke på den og holde musetasten nede og så trække – eller ved at trække i en af enderne. Streger kan f.eks. laves tykkere ude i Egenskaber-menuen til højre.

Tekst og streger kan slettes ved at markere emnet, pege på rammen, så krydset kommer frem, trykke på højre musetast og i den fremkomne menu vælge *Klip*.

Når alle personer er nogenlunde sat op, kan man finjustere det hele, så det har den størrelse og den logiske opsætning, man synes er bedst. For bedre at kunne finjustere, kan man gøre siden større ved fx at trykke på plus-tasten, og mindre igen med minus-tasten. Pil-ikonet, Marker, skal i visse tilfælde være aktiv først. Og siden kan vises i maksimal størrelse i programvinduet ved at trykke på *Vis/Zoom/Hele siden*.

Der skal måske også en overskrift og et slægtstavle-nummer på det hele. Jeg laver desuden en ramme, hvori jeg skriver: 'Sidst opdateret dd.mm.åååå'; så har jeg mere styr på, om det er den sidste nye, opdaterede slægtstavle, jeg kikker på.

Gemme, hente, eksportere, m. m.

Man gemmer sin slægtstavle ved fx at trykke på *Filer* i menuen foroven og så vælge *Gem som....*

Slægtstavlen gemmes i et format, der ikke umiddelbart kan hentes ind i andre programmer, fx et tekstredigeringsprogram, så skal man bruge slægtstavlen i et andet program, skal man også gemme sin slægtstavle ved at vælge *Filer/Eksporter...*, hvor man kan vælge forskellige formater at gemme i, fx WMF formatet, som alle programmer kan importere filer i. Af alle de mulige eksporter formater, fås de bedste resultater med WMF og EMF formaterne.

Normalt vil man nok foretrække kun at gemme lige det, man har arbejdet på, og ikke også al udenomsfyldet på arket. For at kunne gøre dette skal man med musepilen indramme det, man ønsker at gemme, gå så ind *Filer/Eksporter...*-menuen og sæt et flueben ved 'Markering' – så gemmes kun det indrammede, når man trykker på Gem.

Man henter sine gemte slægtstavler i fx *Filer/Åbn...* eller i *Filer/Seneste dokumenter*.

Man kan kun efterredigere filer, der er gemt i Draws originale format, så man skal huske at gemme sine kreationer med Gem eller Gem Som og ikke nøjes med den eksporterede fil.

Der er kun vist én side, ét ark, i programmet, når man starter. Vil man have flere sider, trykker man i menuen foroven på *Indsæt/Ny side*. Man kommer frem og tilbage mellem siderne ved at trykke på de små pile allernederst i venstre hjørne af programmet eller vælge siden i menuen 'Sider' til venstre for arket.

Alle nævnte funktioner i *Filer*-menuen kan også tilgås fra en af ikonerne i den vandrette værktøjsbjælke.

PowerPoint 2010

PowerPoint er et såkaldt præsentationsprogram beregnet til at fremføre et eller andet for en forsamling på en stor skærm i form af en række billeder, der vises fortløbende. Men den funktion bruger vi slet ikke her.

Når man har åbnet programmet, skal man først opsætte en side, så den er klar til brug. Opstart-skærmbilledet ser formentlig ud som på figur 3. Det er fanebladet *Startside*, der er åbnet med sine værktøjer i menuen foroven. Det er nemmest at starte med en helt blank side: Tryk på *Layout* foroven t.v. og så på *Tomt*. Og det er mest praktisk at starte med et A4 ark: Tryk på fanebladet *Design/Sideopsætning* og vælg A4 i *Diasstørrelse* og vælg *Stående i Papirretning/Dias*. Man kan senere vælge *Liggende papirretning*, hvis det viser sig at være mest praktisk pga. personskarens beskaffenhed. Tryk på *OK*. Tryk dernæst på fanebladet *Vis*, hvor man sætter et flueben ved *Lineal* og ved *Hjælpelinjer*. Tryk til slut på fanebladet *Startside*.

Midt på arket ser man 2 stiplede linjer. Det er hjælpelinjer beregnet til at få personer til at stå på linje med hinanden og til at få pile og linjer til at være helt vandrette eller lodrette. Der er kun 2 hjælpelinjer, så man må flytte dem rundt til de forskellige opgaver.

Man er nu klar til at indskrive sine personer. I den lille værktøjskasse foroven trykker man på firkanten med et lille A og dernæst et sted på arket. Når man trykker på arket, fremkommer der en lille ramme, hvori man skriver sin persons data, og når man er færdig, trykker man igen på firkanten med A og dernæst på et nyt tilfældigt sted på arket, og så skriver man tekst til en anden person i den nye ramme, osv.

Hvis rammen fx er for smal til vandret tekst, trække man blot i en af rammens prikker, så rammen udvides.

Vil man ændre tekststørrelsen eller skrifttypen, indrammer man med musepilen den eller de personer, man vil ændre, og vælger så en anden tekststørrelse eller skrifttype i menuen foroven. Har man mange personer, skal man ned i punktstørrelsen 10, 9 eller 8. Vælger man en lille punktstørrelse, bliver teksten tydeligst med en skrifttype uden seriffer, uden små 'haler' på bogstaverne, som fx Arial.

Når man har indskrevet sine personer, flytter man dem hen til, hvor de skal stå i slægtskabet, ved at trykke på teksten og dernæst på den fremkomne ramme, hvor man så holder musetasten (venstre) nede, mens man flytter musen og dermed teksten. Når man flytter noget tekst, fremkommer der en lille ledelinje, hjælpelinje, så man kan placere personerne på linje. Man kan også trække en af de to store hjælpelinjer hen til hjælp. Derved kan man fx placere alle personer i samme generation meget nøjagtigt på linje.

Man kan flytte flere personer ad gangen ved blot at indramme dem med musepilen.

Man forbinder og/eller samler personerne ved at trække streger eller pile. Tryk på streg- eller pilesymbolet i værktøjsskassen og tegn strengen med musepilen på arket, hvor den skal være, så man til slut får noget, der ligner det, der er vist i figur 2. En forkert streg kan flyttes blot ved at trykke på den og holde musetasten nede, og man gør strengen længere/kortere ved at trække i enderne. På samme måde kan strengen/pilen drejes i hvilken retning, man ønsker. Brug de to hjælpelinjer til at få dem helt vandrette eller lodrette m.m.

Streger kan gøres tykkere ved at pege på dem, trykke på højre musetast og i den fremkomne menu vælge *Formater figur...* og så vælge *Stregtype* og *Bredde*.

Tekst og streger kan slettes ved at markere emnet, pege på rammen, så krydset kommer frem, trykke på højre musetast og i den fremkomne menu vælge *Klip*.

For bedre at kunne arrangere det hele nøjagtigt kan man zoome arket op ved at trykke på + symbolet nederst i højre hjørne. Man kan også hente et gitter ved – med musepilen på arket – at trykke på højre musetast og i den fremkomne menu vælge *Gitter* og *hjælpelinjer*.

Siden kan vises i maksimal størrelse i programvinduet ved at trykke på fanebladet *Vis* og herefter på *Tilpas til vindue*.

Man kan se eksempler på slægtstavler lavet i Power-

Point af Henrik Prætorius i ældre numre af Slægt & Data: nr. 2 2009 side 3, nr. 2 2007 side 8 og nr. 3 2006 side 20.

Gemme, hente m. m.

Man gemmer sin slægtstavle ved oppe i venstre hjørne af programmet at trykke på *Filer/Gem Som*, og her henter man også sine slægtstavler i *Filer/Åbn* eller ved *Filer/Seneste*.

Vil man gemme sin slægtstavle, så den kan åbnes i andre programmer, kan man i *Filer/Gem Som* vælge at gemme filen som f.eks. WMF-fil ved i *Filtype* at vælge WMF.

Formaterne WMF og EMF giver her de bedste resulta-

ter. Man skal kun gemme den viste side, når der til sidst spørges, dvs. vælg *Kun Aktuelt Dias*.

Slægtstavlen har nok en del udenomsfyld, når man henter den ind i et andet program, så vil man slippe for det, gør man følgende: Indram det ønskede med musepi-len, peg på det så krydset kommer frem, tryk på højre musetast og i den fremkomne menu vælger man *Gem som billede...* De bedste resultater opnås her med formaterne TIFF og EMF. Man kan kun efterredigere filer, der er gemt i PowerPoints originale format, pptx-formatet.

Man kan lave flere sider at arbejde på ved i fanebladet *Startside* at trykke på *Nyt Dias/Tomt*, og man kommer frem og tilbage mellem siderne ved at trykke på de små sider ude til venstre eller ved at rulle med musehjulet.

Industrimanden Palle Møller (ca. 1677 – 1757)

Af Ole Bech Knudsen,
Jyllands Allé 2, 3. tv.,
8000 Århus C.
E: obk.aarhus@stofanet.dk

I slutningen af 1600-tallet og begyndelsen af 1700-tallet arbejdede den danske enevældige stat meget på at forbedre landets finanser, som var hårdt ramt af de mange krige med især svenskerne. En af de nye økonomiske teorier, den såkaldte merkantilisme, gik i grove træk ud på at sikre og øge den indenlandske produktion af varer og ved hjælp af told og importrestriktioner at forhindre, at udenlandske færdigvarer drænedes den danske valutakasse.

Manufakturværker

Til at ophjælpe den indenlandske produktion tilskyndede staten bl.a. til oprettelsen af industri og fabrikker, der benævntes manufakturværker (fra latin manus=hånd og factura=tilvirkning), hvor man benyttede flere håndværk i samme virksomhed. Ved at bruge især vandkraften fra de mange søer og åer kunne der etableres små industriproduktionsanlæg, som ved hjælp af store møllehjul kunne frembringe den kraft, der skulle bruges til halvme-kanisk produktion. Et eksempel kunne være at drive nogle store hamre til udbankning af jern og kobber i plader, som så kunne videreforarbejdes til bl.a. hølere, skæreknive til hakkelseskister, søm, spigre, kobberkedler mv.

Faglært arbejdskraft

For at fremme oprettelsen af disse manufakturværker tilbød staten en vis årrække med privilegier, skattefrihed og andre goder, noget der fik mange entreprenante folk i gang.

Dog fandt man hurtigt ud af, at der krævedes assi-

stance fra faguddannet personale, og det var især fra det tyske område, man lokkede håndværkere med tilskud, nedsat skat og monopolagtige bevillinger. Til gengæld regnede man med, at håndværkerne oplærte deres børn til at fortsætte driften; men også danske læredrenge skulle bruges og uddannes til fremtidig videreførelse af fabrikkerne.

Høle- og kobbersmedene

En af de mange udenlandske familier, der kom til Danmark i 1680'erne, var fem brødre af høle- og kobbersmede, indvandret fra Westphalen i Tyskland, nemlig slægten Høvinghoff¹. To af brødrene slog sig ned ved Mølleåen i Kongens Lyngby Sogn, hvor der allerede så småt var gang i industrien, mens de tre andre fandt sig til rette i det midtjyske.

Jürgen Høvinghoff købte 1698 Harlev Mølle vest for Århus og oprettede her et manufaktur til forarbejdelse af hølere, skæreknive, m.v. Og året efter købte Peter Wilhelm Høvinghoff det øde møllested, Nørre Mølle, i Bryrup Sogn i Skanderborg Amt. Nu kendt under navnet Katrine-dals Mølle.

Begge brødre førte livlig korrespondance med Rente-kammeret og Kommercekollegiet om skattefrihed og andre privilegier.

Finansiell og administrativ støtte

I samme periode, begyndelsen af 1700-tallet, tjente den unge Palle Møller som amtsfuldmægtig i Skanderborg-Åkjær Amter, og ad denne vej er han sikkert blevet ind-

fanget af de nye muligheder for en større industriproduktion ved Nørre Mølle ved hjælp af vandkraften i den lokale Salten Å.

Da Peter Wilhelm Høvinghoff som ny ejer af Nørre Mølle imidlertid ikke havde den finansielle kraft til at starte opbygningen af et manufakturværk, indgik Palle Møller 1705 en kontrakt med Jürgen Høvinghoff fra Harlev Mølle, som var nedbrændt samme år².

De lejede sig ind på Nørre Mølles grund for 40 rdl. årlig og påbegyndte opførelsen af deres lille fabrik. Desværre døde Jürgen Høvinghoff allerede 1707. Det slog dog ikke Palle Møller ud. Han fortsatte ufortrødent opbygningen, men kom allerede 1709 i store stridigheder med Peter Wilhelm Høvinghoff om manufakturværkets opførelse og placering. Palle Møller mente, at den tildelte byggeplads var for lille. Sagen endte helt i Højesteret, hvor Palle Møller i 1713 blev dømt til at betale 6 års husleje med 240 rdl. plus 100 rdl. i sagsomkostninger.

Palle Møller ekspanderer

De mange stridigheder mellem Palle Møller og Peter Wilhelm Høvinghoff kunne ikke blive ved med at gå. Palle Møller købte en lille grund klos op ad Nørre Mølle, kaldet Nørmøllehus. Her fik han 1716 kongelig privilegium på at opføre sit andet manufakturværk, og i 1717 søgte Palle Møller kongen om tilladelse til at indrette et tredje manufakturværk til at trække ståltråd.

Palle Møller havde undervejs haft mange store sidebeskæftigelser. Bl.a. var han sammen med Christen Jørgensen Schaarup forpagter af konsumtionsskatten af Aarhus By 1707-09 til en årlig afgift af 11.405 rdl. 1711-16 var han forpagter af hovedgården Hagsholm, og en del af årene var han også forvalter af hele Grevskabet Frijsenborg. Endelig var han forpagter af hovedgårdene Hvolgård og Låge ved Vejle 1717-19.

Palle Møller køber Nørre Mølle

I 1720 var Peter Wilhelm Høvinghoff så presset økonomisk, at han måtte sælge til Palle Møller. Nu lå vejen åben for Palle Møller, og i de følgende år udvidede han fabrikationen ved Salten Å.

En synsforretning over værkerne fra 30. maj 1720 viser, at Palle Møller havde hentet flere udenlandske læsmede, kobbersmede og ståltrådstrækkere til at stå for driften³.

Bl.a. nævnes en hølesmed Henrich Fischer, som var hentet af Palle Møller og Jürgen Høvinghoff allerede omkring 1707 fra "det Clevische under kongen af Brandenburg". Og en anden hølesmed Simon von der Bech, ligeledes fra det Clevische. Begge hølesmede har efterladt sig en pæn efterslægt. Endvidere nævnes en nagelsmed Jacob Lorentz Engel, født i Bremen. Alle var indforskrevet med hustruer og børn.

På sit højdepunkt skal Palle Møller have beskæftiget mellem 70 og 100 personer inkl. koner og børn. Smede-

uddannelsen gik i arv fra far til søn og sikrede den fortsatte bemanding.

Manufakturværkernes top

Palle Møller døde 1757, ca. 80 år gl., på sin ejendom Møllersdal i Bryrup Sogn, men allerede fra starten af 1740'erne syntes hans livsværk at have toppet.

En mere detaljeret fremstilling af Palle Møllers liv og levned kan læses i Palle Kousgaards bog om vandmøllerne ved Salten Å, samt i Den Seidelinske Slægtsbog, bd. I, 1943 og II, 1960, hvor der også findes omfattende biografier af Palle Møllers kendte 12 børn.

Desuden i Lehnsbaron Hans Berner Schilden Holstens Slægtbog, II. del, 2. bd., 1958-61.

Palle Møllers afstamning

Det meget interessante spørgsmål er imidlertid: Hvor stammede Palle Møller fra, og hvem var hans forældre?

I det følgende vil jeg fremlægge nogle af de spor, som der kan arbejdes videre med. Jeg betragter det som en slags statusopdatering. Vi leder alle efter den sidste brik i puslespillet, og det er med at få offentliggjort, hvad vi har fundet frem til, før det er for sent. Også selv om problemerne ikke er løst. Så er der nemlig noget at arbejde videre med for fremtidige slægtsforskere. Lad os endelig få nogle flere statusopdateringer. Ikke noget med at gemme dem i skufferne.

Spor af Palle Møllers slægt

Vi ved, at Palle Møller, forpagter på Hagsholm, i 1711 solgte et hus i Skanderborg by vesten for Jægergården, et hus, som hans morfader, salig Christen Pedersen Slagter, havde fået skøde på af Chr. IV i 1620, da kongen ønskede at tiltrække flere handlende til byen og få bebygget området op mod Skanderborg Slot⁴.

Palle Møllers moder har altså været en Christensdatter.

Palle Møllers patronym

Et af de store problemer omkring udforskningen af Palle Møllers forslægt har været at finde frem til hans patronym, hans fædrene navn.

Christopher Giessing, der 1779-86 (genoptrykt 1978-79) udgav et stort værk om Danske Jubellærere, dvs. gejstlige, der havde været 50 år eller mere i embedet, skriver i II. del, 2. bd., s. 283 f., at Palle Møllers fulde navn var Palle Møller Lasson. Han skulle være beslægtet med den store legatstifter justitsråd Peder Lasson (1606-81) i Randers. Dog indrømmer Giessing, at Palle Møller ikke findes på Peder Lassons store trykte stamtafle⁵.

Nu ved vi imidlertid, at Palle Møllers ældste søn, Søren Møller (1710-73) i årene 1732-34 havde fået tildelt Det Lassonske Rejsestipendium til bl.a. ophold ved Leipzig Universitet⁶.

Legatet var oprettet af den ovennævnte hovedrige højesteretsassessor Peder Lasson, og denne tildeling af legatet må have forledt Christopher Giessing til at regne Palle Møller og hans børn for at være i slægt med legatstifteren. Men ifølge fundatsen af 16. juni 1713 for dette Rejsestipendium fremgår det, 1. At Peder Lassons pårørende havde fortrinsret. 2. Dernæst de, som er født i Lassons fødeby Randers, og endelig 3. "Ere ingen af disse, da maa det undes andre skikkelige og i deres Studeringer vel grundede Personer, som ere fødte af ærlige Ægte-Forældre, indfødte danske Folk"⁷.

Søren Pallesen Møller falder formodentlig ind under den sidste kategori.

Palle Møllers underskrift

Vi har flere eksempler på Palle Møllers underskrift. I hans bevarede originale breve og ansøgninger underskriver han sig med en sammentrækning af navnet, hvor det er umuligt at tyde andet end P Møller. Men når herredsskriverne eller andre skrivere indfører en afskrift af disse breve, gengiver de tit hans underskrift som P S Møller. Skriverne må jo have kendt hans fulde navn⁸.

Og da vi ved, at Palle Møllers ældste kendte søn hed Søren, er det jo nærliggende at antage Palle Møllers patronym for at være Sørensen. Ældste søn opkaldtes normalt efter farfaderen.

En eventuel søster

Endnu et indicium findes i Hvorslev kirkebog (Houlbjerg Herred, Viborg Amt), hvor mølleren Jens Joensen i Hagenstrup Mølle fik hjemmedøbt en søn Joen den 16. april 1712, fremstillet i Hvorslev Kirke den 9. maj. Barnet blev båret af forvalter Palle Møllers kæreste Ide Seidelin på Hagsholm (hovedgård under Grevskabet Frijsenborg), og som fadder nævnes sr. Palle Møller forvalter.

Men samme dag som dåbens konfirmation den 9. maj 1712 "blev Jens Joensens hustru, den nu salig matrone Anna Maria Sørensdatter Møller af Hagenstrup Mølle,

Palle Møllers egenhændige underskrift på et skøde af 12.2.1711. Foto: Peter Wodskou

nedsat i Hvorslev Kirke i sit alders 30. aar ringere 3 maaneder".

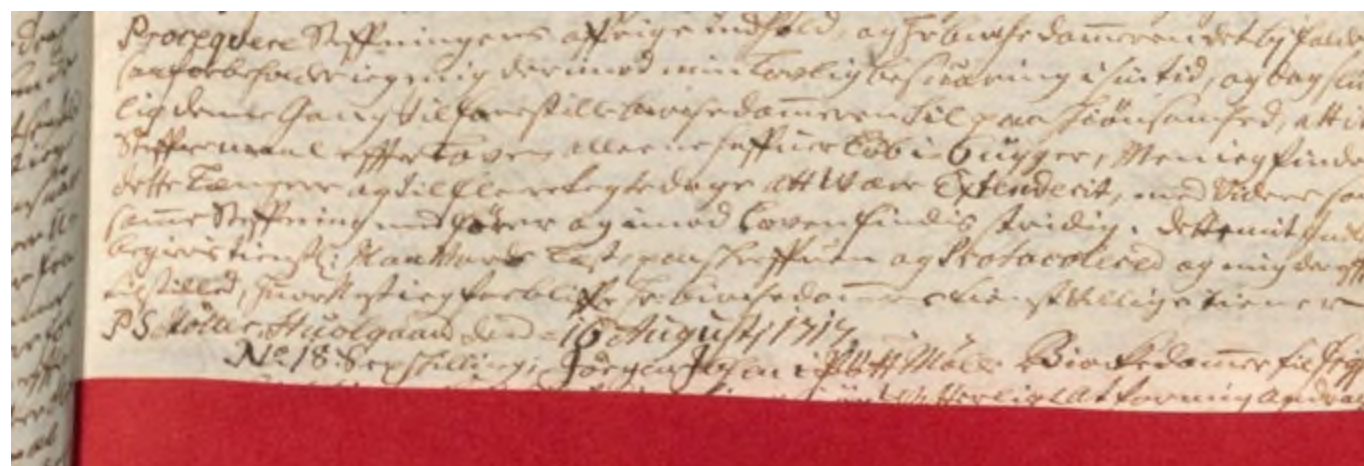
Det vil være fristende at se Anna Maria Sørensdatter Møller som en søster til Palle Møller. Hun bliver begravet inde i kirken, og er altså lidt over almindelig bondestand. Noget afgørende bevis er dog ikke fundet endnu.

Svogeren

Nok et lille spor om slægtsskab findes, da Palle Møller 14. april 1730 låner 1.000 sldr. af "min kære svoger Laurids Nielsen, boende i Røde Mølle" i Granslev Sogn, Houlbjerg Herred.

Men her er vi desværre havnet i et af disse vanskelige tilfælde, hvor ordet svoger har en langt mere omfattende betydning end nu til dags. I 16-1700-tallet blev ordet svoger anvendt om alle mulige slags familieforhold mellem to personer.

Om Laurids Nielsen ved vi, at han 1719 nævnes som fæster af Røde Mølle i Granslev Sogn. Han var søn af

Skriverens gengivelse af Palle Møllers underskrift: P S Møller, Houlgaard, dend 16 Augusti 1717 (nederst til venstre). Foto: Anne-Lise Kræmmer

Niels Jensen, død 1733, i Toustrup Mølle, Dallerup Sogn, Gjern Herred.

Røde Mølle hørte under Bidstrup Gods, og 1736 fæstede Laurids Nielsens søn Peder Lauridsen møllen, medens faderen fæstede Skannerup eller Lille Mølle i Skannerup Sogn, Gjern Herred. Det var en mølle under Skanderborg Rytterdistrikt, og her blev der 1740 holdt skifte efter Laurids Nielsen. Han havde været gift 2 gange, først med Elisabeth Mortensdatter, (død ca. 1730) og sidst med Mette Poulsdatter⁹.

Peder Sørensen i Røde Mølle

Elisabeth Mortensdatter havde først været gift med Peder Sørensen i Røde Mølle (nævnt i familie- og folkeskattemandtalt 1696). Her havde hun bl.a. sønnerne Søren Pedersen (født ca. 1699), senere boende i Snåstrup Mølle, og sønnen Key Pedersen (født ca. 1705), senere boende i Hadsten Mølle. I sit andet ægteskab med Laurids Nielsen havde Elisabeth Mortensdatter sønnen Peder Lauridsen.¹⁰

Det tidligere nævnte svogerskab mellem Palle Møller og Laurids Nielsen kunne således være gennem Elisabeth Mortensdatters første ægteskab med Peder Sørensen, altså eventuelt en broder til Palle Møller.

Konklusion

Der er al mulig grund til at anse Palle Møller for at have været søn af en formentlig møller i det midt- eller østjyske ved navn Søren, gift med en Christensdatter.

Tættere kommer vi det nok ikke lige for øjeblikket.

Det var en statusopdatering omkring Palle Møller.

Lad os få lidt flere opdateringer fra andre slægtsforskere.

Litteratur

Palle Kousgaard: Vandmøllerne ved Salten Å. 2003.

Mogens Seidelin: Den Seidelinske Slægtsbog, Bd. 1, Kbh. 1943, s. 233-36. Bd. 2, Kbh. 1960, s. 427-81.

Hans Berner Schilden Holsten og Albert Fabritius: Lehnsherrn Hans Berner Schilden Holsten's Slægtebog, II. del, 2. bd., Kbh. 1958-61, s. 189-202.

Emil Fischer: Bidrag til Bryrup Møllers og Nørre-Møllers Topografi og Historie, i Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, 3. rk. 1. bd., Kbh. 1896-98, s. 140-79.

Kristian Vestergaard: Vandmøller i Viborg Amt. Silkeborg 1975.

Kristian Vestergaard: Vandmøller i gl. Skanderborg Amt. Viborg 1981.

Industriens Historie i Danmark, bd. 1-3, 1943-44, (genoptrykt 1979), udg. Axel Nielsen.

Noter

- 1 <http://web.archive.org/web/20090420013523/http://www.hoefinghoff.net/index2.htm>

De fem brødre i Danmark nævnes dog ikke.

- 2 Skanderborg-Åkjær Amter. Skifteforretninger 1710-22. Skifte1716 efter P.W.Høvinghoffs hustru Karen Mortensdatter.
- 3 (Københavns Stadsarkiv). Politi- og kommercekollegiet. Memorialprotokol 1723-27, s. 787-93.
- 4 Rentekammeret. Kammerkancelliet. Skøder til Kongen på ejendom udenfor København. Skøde 11/10 1721. (Palle Møllers skøde 12/2 1711 som bilag).
- 5 Foundationer på de legata, som ere stiftede af Peder Lasson, samt hans liv og levnet. Udg. Tycho de Hofman, Kbh. 1753, s. 66-73.
- 6 Københavns Universitets=Journal, anden aargang. Udg. Jacob Baden, Kbh. 1794, s. 80.
- 7 Hans de Hofman: Samling af Foundationer m.v., bd. 1, Kbh. 1755, s. 203-04.
Om Peder Lasson: Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg., bd. 8, Kbh. 1981, s. 607-08.
- 8 Frijsenborg Birk. Justitsprotokol 1716-27. Fol. 4a, 4b, 98a, 205a.
Det Skanderborgske Distrikts Birk. Skøde- og pante-protokol 1738-65. Fol. 222a.
- 9 Skanderborg Rytterdistrikt. Skifteprotokol 1738-43, fol. 256b-268b.
- 10 Bidstrup Gods. Skifteprotokol 1719-58, fol. 277b-285b.

Lokalforening og organisation – oplæg og debat

Bestyrelserne i DIS-Danmark og SSF vil gerne besøge din forening til en almindelig foreningsaften for at fortælle lidt om det arbejde, der foregår i de to organisationer, hvad organisationerne har af tilbud til foreningerne og forhåbentlig også noget om, hvilke tanker det nedsatte strukturudvalg gør sig om det kommende samarbejde mellem DIS-Danmark og SSF.

Vi regner med, at vi gerne vil bruge ca 1 time på oplæg og debat.

Kontakt ekspedition@dis-danmark.dk eller sekretaer@ssf.dk og send nogle forslag til datoer for, hvornår din forening gerne vil have besøg.

Offentlige data – hvad har de gang i?

Af Per Andersen

Jyllingevej 111, 2720 Vanløse
per@andersen1.dk
www.familiesogning.dk

Som slægtsforsker benytter vi os ofte af offentlige, elektroniske data. Her tænker jeg ikke på arkivernes data, men de data, der kommer fra en række andre offentlige institutioner. Det gælder fx CPR-registeret, den offentlige informations-server med ejendomsdata (OIS) og matrikelkort.

Siden 2011 har det offentlige arbejdet med at forbedre adgangen til offentlige data, både for virksomheder, organisationer og borgere. Her skal vi se lidt på, hvad denne udvikling betyder for slægtsforskere.

Den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi

For at forstå udviklingen inden for adgang til offentlige data skal vi starte med den Fællesoffentlige Digitaliseringsstrategi 2011-2015, der blev søsat i et forsøg på at modernisere den offentlige sektor på tværs af amter (nu regioner), kommuner og staten. En af konsekvenserne har vi alle set: tvungen brug af elektronisk post til det offentlige og e-Boks.

Et andet initiativområde blev kendt som "fælles grunddata" og "datafordeleren". Dette område var et svar på stigende brug af en række forskellige, uafhængige – og ofte ikke sammenhængende – databaser med grundlæggende data til offentlig administration. Samtidig var det ambitionen, at det offentlige i stigende grad skulle stille grunddata gratis til rådighed for borgere og virksomheder, således at bl.a. erhvervslivets brug af data blev forbedret.

Der skulle ligeledes etableres en fælles distribution af grunddata gennem en fællesoffentlig infrastrukturløsning (datafordeler), der skulle sikre en mere effektiv, konsistent og billigere distribution af grunddata.

Til finansiering af projektet blev afsat næsten 1 mia. kr. Størstedelen af disse penge skulle bruges til frikøb af offentlige data fra de respektive offentlige ejere (fx 'ejer' CPR-kontoret CPR-data, og kommunerne skulle tidligere betale til staten for brug af CPR). Så i en rimelig udstrækning var det penge fra den ene offentlige kasse til den anden. Men det kan jo være svært nok i det offentlige.

Grunddataprogrammet består af forskellige delområder, og man er nu i 2017 nået til det punkt, hvor man så småt begynder at sætte mange af løsningerne i drift. Her ser jeg på de områder, der får størst betydning for arbejdet som slægtsforsker.

1. CPR

Slægtsforskere bruger blandt adresseforespørgsel til CPR-registeret, hvor man med en fødselsdato og et navn kan få oplyst personens nuværende adresse eller personens dødsdato og sidst kendte adresse.

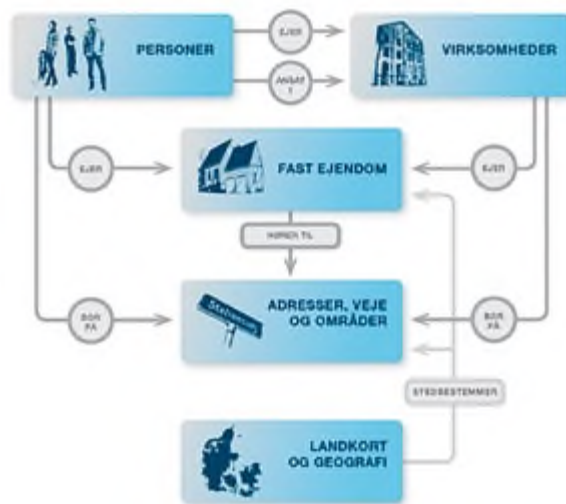
Frikøb af CPR-data har været diskuteret, således at alle gratis vil kunne hente de lovlige oplysninger fra CPR-systemet. Desværre er der foreløbig kun planer om at frikøbe CPR for de offentlige institutioner. Det nuværende gebyr på kr. 75 for borgernes opslag i CPR ser derfor ikke ud til at forsvinde. Det vil sige, at det også fortsat vil koste et gebyr, når borgere skal have sådanne oplysninger.

Det har været sådan, at mange kommuner mere eller mindre havde deres egen løsning med adgang til CPR-data, og i mange tilfælde havde kommunen deres egen kopi af CPR-data, der regelmæssigt blev opdateret. At man valgte at gøre dette, hang sammen med udgifterne til CPR-kontoret ved opslag i deres register og med en række tekniske forhold.

Strukturen med de mange kommunale løsninger er også betinget af, at loven foreskriver, at det er kommunerne, der har ansvaret for registrering af kommunens befolkning i folkeregisteret. Derfor går mange typer af henvendelser – fx om flytning – til kommunes folkeregisterkontor.

Om man nu synes, det er godt eller skidt, betyder den decentrale struktur, at det står hver kommune frit for at bruge den løsning til Web-adgang, som de har lyst til. Det

DEN OFFENTLIGE SEKTORS GRUNDDATA ER INFORMATIONER OM:

har dog ført til, at vi som borgere ikke har fået den sammen betjening ved opslag i CPR-registeret, afhængig af, hvilken kommune vi anvendte.

Heldigvis er denne model ved at blive faset ud. Dels skal kommunerne ikke længere betale for opslag, og dermed falder det økonomiske incitament bort. Dels bliver det mere strømlinet for kommunerne at hente CPR-data via datafordeleren fremover.

Som en del af arbejdet med CPR bliver der indført brug af en ny adressedatabase, der gør det nemmere og mere entydigt at finde adresser i Danmark (se nedenfor).

Den nye CPR-løsning gennem datafordeleren skulle have været i drift i første kvartal 2017, men er blevet udskudt til senere i 2017.

2. Adresse- og stedregister

Der har hidtil været anvendt forskellige løsninger i forbindelse med adresser i det offentlige forskellige systemer. Dette bliver med grunddataprogrammet ændret, idet et ny fælles adresse- og stedregister bliver etableret (kaldet for DAR – Danmarks AdresseRegister).

Betydningen for slægtsforskere er måske lidt indrekte, men der er nogle af fordele ved det nye system:

- Personer og virksomheder, som indtil nu ikke har fået tildelt adresser (fx personer i kolonihaver og virksomheder i industrikvarterer) tildeles adresser
- Administrative inddelinger (fx sogne og kommunegrænser) registreres i et nyt system
- Stednavnesystemet moderniseres, så andre parter kan integrere det med egne systemer og indmelde nye navne
- Der etableres et nyt adresseregister, som fungerer som autoritativt grunddataregister for vejnavne og adresser.

Det kan være specielt interessant for os, at der oprettes et autoritativt stednavneregister. Det nuværende register er primært oprettet for at kunne fungere som støtte til kortproduktion, og gennem de seneste 15 år har der kun

være meget begrænset opdatering af stednavnene. Nu bliver stednavneregisteret moderniseret, så det kan fungere som referencegrundlag for digital forvaltning. Det betyder bl.a. at opdatering og udstilling af stednavne automatiseres, herunder at andre parter kan etablere integration til egne systemer og indmelde nye navne.

Når det nye stednavnesystem (SDSYS) er implementeret, kan stednavne fungere som en fælles reference for myndigheder, virksomheder og borgere. Der vil sammen med Stednavneudvalget blive lavet en ny procedure for oprettelse af nye stednavne, så dette bliver gjort på en konsistent måde. Det skaber mulighed for, at vi fremover vil kunne få adgang til en opdateret og mere korrekt database med danske stednavne.

Det nye adresse- og stednavneregister bliver gjort tilgængeligt i midten af 2018.

3. Ejendomsdata (OIS)

Gennem OIS.DK har borgere mulighed for at opsøge oplysninger om enkeltejendomme ved direkte opslag i OIS-databasen. Der er tale om et klassisk databaseopslag med en hurtig og simpel visning, som især tilbagevendende brugere sætter pris på.

Slægtsforskere bruger blandt andet OIS databasen til at oversætte matrikelnumre til adresser, adresser til matrikelnumre samt at se ejendoms historie for en ejendom med opførelsesår, ændringer af ejendommen mv.

OIS-databasen trækker data fra mange offentlige systemer, og i forbindelse med grunddataprogrammet bliver mange af de underliggende systemer ændret. Her kan nævnes, at OIS skal overgå til en ny version af BBR-oplysningerne og tage det nye adresseregister i brug.

Hver gang sådanne ændringer gennemføres, betyder det, at grænsefladen til brugerne ofte ændrer sig. Man skal derfor regne med, at måden, man anvender OIS på, vil ændre sig gradvist hen over det kommende år. Planen er, at de

største ændringer vil blive gennemført i løbet af 2018 og ind i 2019.

4. Kortdata

På området med kortdata er der allerede i stor udstrækning sket frikøb af data og udbredelse af data via datafordeleren eller på anden måde. Allerede i 2013 kunne den daværende Kort & Matrikelstyrelse annoncere, at man med basis i den nye lov om kortdata kunne stille en lang række data frit til rådighed for borgere og virksomheder.

Det drejer sig om følgende data, der er frit tilgængelige:

- Topografiske kort
- Grundlæggende landkortdata
- Matrikelkort
- Danmarks højdemodel
- Historiske topografiske kort.

Ikke mindst matrikelkort og de historiske kort er en ofte brugt kilde for slægtsforskere, og disse stilles i dag til rådighed af Geodatastyrelsen (www.gst.dk). Desværre er det ikke altid lige nemt at finde rundt på deres hjemme-

side, men ikke desto mindre er der tale om en enestående kilde for slægtsforskere.

Fremtiden

Uden at blive alt for politisk vil jeg mene, at grunddataprogrammet allerede har vist sit værd gennem den frie adgang til kortdata. Det har både gavnet det offentlige selv, virksomheder, der bruger geo-data, og borgere som slægtsforskere, der har fået en nem adgang til vigtige data i arbejdet.

Der er derfor god grund til at se frem til de kommende, spændende år, hvor en række centrale områder bliver omlagt gennem datafordeleren og med nye grænseflader også for borgere.

Den oprindelige fællesoffentlige digitaliseringsstrategi udløb i 2015, men er blevet afløst af en ny strategi dækkende perioden 2016-2020. Her er et af fokuspunkterne fortsat området "åbne, offentlige data".

Der gøres derfor allerede nu overvejelser om, hvilket områder og hvilke registre der kan blive tale om at gøre åbne og frie i de kommende år. Der er i øjeblikket drøftelser på området, og det bliver spændende at se, om andre områder med betydning for slægtsforskere bliver frikøbt og stillet offentligt til rådighed.

Aurelia Clemons er død

Rigtig mange slægtsforskere kender navnet Aurelia Clemons vældig godt. Vi har stiftet bekendtskab med og glædet os over Aurelias hjemmeside, hvor hun har transskriberet en utrolig mængde danske skifter og folketællinger.

Det var derfor med stor sorg, at jeg modtog besked om, at Aurelia var afgået ved døden den 19. april 2017, 75 år gammel.

Aurelia Nielson blev født den 20. oktober 1941 i Logan i staten Utah. Hun blev gift den 13. august 1966 med Richard Allen Clemons i Elko, Nevada. De fik tre sønner.

Aurelia var uddannet i tøjdesign fra universitetet. Hun blev meget tidligt interesseret i slægtsforskning, og på et tidspunkt drev hun professionel slægtsforskning og holdt kurser om emnet, men som hun sagde til mig engang, så var hun holdt op med det, da det tog al morskaben ud af slægtsforskningen, når der blev penge involveret i hobbyen.

I 2010 fik jeg en henvendelse fra Aurelia; hun forsøgte at finde en måde at få sikret det store arbejde, hun havde lavet, for fremtiden.

Jeg sad på det tidspunkt i DIS-Danmarks bestyrelse. Jeg forelagde sagen for bestyrelsen, og vi blev enige om at købe domænenavnet "aurelia-clemons.dk"; dette meddelte jeg Aurelia. Aurelia sendte derpå alle sine sider, hvorpå de blev lagt op på DIS-Danmarks server. I dag findes Aurelias samlede data på denne adresse: aurelia.dis-danmark.dk/

Til de af jer, som endnu ikke har kendskab til Aurelias sider, kan jeg kun sige: "prøv at kigge ind". Der er utrolig mange oplysninger på siderne, som dækker en meget stor del af Danmark. Til oplysning for dem, der har problemer med det engelske, så betyder "Census" folketælling og "Probates" skifter.

Vi vil i DIS-Danmark passe godt på det store arbejde, Aurelia har lavet til glæde for alle os slægtsforskere. Æret være hendes minde.

Henning Karlby

Indledning

Som slægtsforsker støder du hele tider på gåder, der gerne skulle løses, spørgsmål, du behøver svar på. Hvad gør du?

Den nærliggende løsning for alle, der er vokset op med eller har tilpasset sig den digitale virkelighed, er at gå til Google og forsøge med en søgning. Eller måske kaste et spørgsmål ud på Facebook eller i et andet forum på nettet. Ikke nogen dum løsning, for ofte vil et svar vise sig, og ofte har det nok også noget på sig, selv om det altid vil være klogt at lægge mærke til, hvem svaret kommer fra, og forsøge at vurdere, om det er vederhæftigt.

Men – det er smart og mere tilfredsstillende for en selv at gå en smule metodisk til opgaven. Faktisk findes der en række dejlige værker, som du kan gå til og slå op i. Du går dermed til en ekspert på området og får måske nogle gode (og uventede) oplysninger med i købet. Og du oplever den glæde, der kommer af selv at have fundet frem til oplysningen. Hvilket bestemt ikke skal underkendes; det er en af de ting, der gør slægtsforskning så fængende.

Opslagsværker, som du kan have stor nytte af i din jagt på anerne, eksisterer, ikke alle lige ved hånden, men dog til at få fat i. En del findes også i digital udgave, tilgængelig for alle. Men det gælder selvfølgelig om at kende til deres eksistens og vide, hvad de kan bruges til. I dette tema præsenterer vi en række uundværlige værker. For erfarne slægtsforskere vil der måske ikke være så meget nyt at hente, men forhåbentlig vil der være et lille guldkorn hist og her.

Ordbog over det Danske Sprog

Dette store værk må betegnes som en sprogbibel, stedet, hvor du går hen og får svar på alle sprogs spørgsmål, næsten. Det er udgivet i 28 tykke bind, som rummer alle danske ord fra perioden 1700-1950. I alt drejer det sig om ca. 188.000 ord. Værket blev til over en lang årrække og blev udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i 1918-56. Det er genoptrykt flere gange, senest i 1990'erne. Fra 1950'erne og frem til 2004 er der udarbejdet yderligere fem supplementsbind, således at antallet af opslagsord samlet er ca. 225.000.

Som det vil ses, dækkes en begrænset periode; du risikerer at gå forgæves efter middelalderord og nytillkomne begreber, men 1700-1950 vil være tilstrækkeligt for mange slægtsforskere.

I ODS, som værket forkortes, slår du op på et ord og får forklaret, hvordan det bøjes og udtales, hvordan

det har udviklet sig, og hvad det betyder, og ofte får du også eksempler på brug af ordet fra originale tekster. Mange ord kan have adskillige betydninger, og du får dem alle opregnet, så det er klogt at kigge hele artiklen igennem. Det er rigssproget, der er værkets hovedområde, men en del slang, dialektord og fagudtryk kan også findes.

Et eksempel på en artikel fra ODS er denne om lejermaal:

Lejer-maal, et. (ænyd. leir-, ligger-, leyersmaal, sv. † lagersmål; jf. -skab; jur., foræld.) samleje uden for ægteskabet (der tidligere straffedes paa forsk. vis, fx. med aabenbar skrifte, bøder); ogs. spec. om saadant samleje med besvangrelse til følge (jf. MO. D&H.); ofte i forb. begaa lejermaal. DL.6-13-20. Herr Povels Søn var beskyldt for Leyermaal med 9 Piger. Holb. Ep. I.162. Den Blackbirdske Familie er deraf berømt, at . . . alle fire stode . . . aabenbare Skrifte for begangen Leiermaal. PA Heib. Sk. III.41. *Iængst det Lovsted man har taget bort, | Der her alene ham til Regnskab kræved; | Thi Bøderne for Leiermaal er' hæved'. PalM.V.429. Danm RighHist. V.358. hertil: Lejermaals-bøde (DL.2-11-16. Holb. Ep. I.162. Stampe. I. 190), -sag (smst.191) ofl. (fra ODS bind 12, 1931)

Vi ser her, at ordet stammer fra ældre nydansk, at det også findes på svensk, og at det har været brugt i juraen, men nu er forældet. Efter udredningen af betydningen følger citaterne fra Danske Lov, Holbergs epistler og PA. Heibergs skrifter. Der bruges forkortelser med meget rund hånd, så de fleste vil få brug for at ty til den omfattende oversigt over forkortelser, som værket naturligvis er forsynet med.

Om glæden ved at slå op i ordbøger har litteraturforskeren Paul V. Rubow har formuleret teksten her. Med "Dahlerups Ordbog" menes ODS. Citatet er klippet fra ordnet.dk.

Ordbøgers Læsning er ikke at foragte. Man lærer der den nøjagtige Betydning at kende og kommer i den gode Vane at skrive med Mening; tillige opdager man den Rigdom, hver enkelt Glose gemmer i sig. Det er ikke saa kedeligt, som de fleste tror, og mange vil endog finde, at der ikke gives megen Læsning mere interessant end den af Dahlerups Ordbog, hvor Ordbetydningen er angivet ved en Mængde prægnante Citater.
Paul V. Rubow

Tema: Opslagsværker

ODS står på alle lidt større biblioteker, men siden 2005 har man desuden kunnet slå op i den digitaliserede udgave på ordnet.dk/ods. Her ligger hele værket, og ud over at vi alle kan nyde godt af at have det lige ved hånden, kan vi drage nytte af fordelene ved digitaliseringen. Hvert opslag ledsages af en liste over 'naboordene', så du hurtigt kan se, om andre former af ordet kunne være tættere på det, du søger. Hvis der kan være tvivl om stavemåder, præsenterer systemet dig for alternativer ved at spørge a la Google: Mente du? I tilfældet Lejermaal, foreslår ODS 'lejemål'.

Forkortelserne er kun et klik fra dig, hvis du følger linket på siden, og har du lyst til lidt sproghistorisk underholdning, kan du dykke ned i de skjulte skatte under linket *Godt ord igen!* Her gemmer sig et pænt udvalg af skældsord og andre nedlasheder – til brug under eget ansvar.

ODS nøjes ikke med at placere sig på nettet, den findes også som app til tablet eller smartphone. Gå til GooglePlay eller App Store og find appen (søg på ODS), der er gratis. Det er hurtigt at slå op, og forklaringerne, du får, matcher fuldstændig artiklerne fra hjemmesiden og bogudgaven.

Andre muligheder

Falder dit behov uden for ODS-perioden, er du ikke lost. Det nutidige danske sprog har sin egen ordbog, *Den danske Ordbog*, som du også kan søge i på ordnet.dk.

Specielle fremmedord, som du ikke har held med at finde i ODS, kan du sikkert slå op i *Meyers Fremmedord*, der byder på 80.000 opslagsord. Grundlæggeren Meyer fik udgivet sin ordbog i 1837, og siden er den kommet i mange nye udgaver, alle under navnet Meyer. Den kan konsulteres på bibliotekerne, men der er link til en digital udgave på ordnet.dk.

Her ligger desuden en Holberg-ordbog, der omfatter det særlige ordforråd, som Ludvig Holberg øste af. Link til begge disse finder du under Se også i panelet til venstre på siden.

Er du nået længere tilbage i tiden med din slægt, kan du få brug for *Otto Kalkars Ordbog til det ældre danske Sprog (1300-1700)*, som også er digitaliseret. Den originale udgave er fra 1881-1907 og er svær at bruge, fordi det kan være vanskeligt at regne ud, hvordan Kalkar har stavet ordene, og opslag kræver mange gange et vist kendskab til bøjningsformer og sproghistorie. Alt det råder den digitale udgave på adressen kalkarsordbog.dk bod på med mange henvisninger og Google-agtige spørgsmål: "mente du ...?"

En specifik *Ordbog for slægtsforskere* har Heini Madsen udarbejdet. Den giver korte forklaringer på mange ord, du typisk vil støde på i forskningen. En online pendant er *Nørskov Saacks Ordbog* på adressen: www.saack.dk/index_ordbog.htm.

Bauers Calender

Lidt tilbage i historien støder vi ind i det kedelige faktum, at præsterne, som vi henter vores livsnødvendige oplysninger fra, ikke betjente sig af den normale kalender. I stedet for præcise datoer brugte de kirkeårets dage som fx 16 post Trin. eller Dom. Quasimodogeniti, som vi så må oversætte til noget forståeligt.

Redningsplanken har siden 1868 været R.W. Bauers *Calender for Aarene fra 601 til 2200*. Her kunne man slå ned på årstal, man aktuelt havde brug for, og blive henvist til den kalender, der viste kirkesøndagenes placering hen over året. Det uundværlige værk blev genoptrykt i 1961 og gik i mange år som brandvarmt brød til enhver slægtsforsker med respekt for sig selv. Et ekstra bonus var ordlisten over alle de mange alternative navne, som kunne hæftes på helligdagene og forårsage mange grå hår, når de skulle forsegles tydet.

I dag er Bauer naturligvis digitaliseret og findes i flere forskellige udgaver på nettet. Hos brødrene Mørch på www.morchslaegt.dk starter du med at klikke på det ønskede århundrede og derefter vælge år. Du får nu en årskalender med angivelse af hellig- og mærkedage under deres mest brugte navne.

Foretrækker du en kalender, der kan overskues inden for et skærbillede uden scrolling, kunne Ruth Madsens *Dansk kalender* (www.rmadsen.dk) være sagen. Her får du en enkel kalender, der nøjes med at vise, at 15. april 1915 faldt på en tirsdag. Navne på de mest markante helligdage er anført under kalenderen. Et andet bud er dinslaegt.dk/helligdager.php.

Min favorit blandt onlinekalenderne er Johns Linds på www.geltzer.dk. Vælg *Kalender* fra panelet til venstre og tast det ønskede årstal i søgefeltet. Kalenderen, der nu hentes frem, har det fortrin, at den viser flere alternative navne på helligdagene. To fluer med et smæk!

Trap Danmark

Trap Danmark er en sand sværvægter blandt opslagsværkerne, både rent fysisk og med hensyn til indhold. Denne store beskrivelse af Danmarks sogne, herreder og amter blev grundlagt af kabinetssekretær J.P. Trap, og første udgave med titlen *Statistisk-topografisk Be-*

skrivelse af Kongeriget Danmark kom 1858-60 i fem bind, der året efter blev suppleret af to bind om Slesvig. Det blev hurtigt aktuelt med en revideret udgave, som Trap igen selv forestod; den udkom i seks bind i 1872-79, og her skulle der ikke afsættes bind til herugdømmet.

3. og 4. udgave fulgte i henholdsvis 1898-1906 og 1920-32, og hver gang steg omfanget og bindtallet, så det i fjerde udgave var oppe på ni. Trap var død, men andre kyndige personer stod klar til at følge op. Det har aldrig været et en-mandsværk, idet der fra starten byggedes på indberetninger fra folk med lokalkendskab. 1953 var tiden inde til en 5. udgave, hvor der måtte hele 26 bind til at rumme stoffet. Desuden er der to registerbind: et sted- og et personregister. De sidste kom som rosinen i pølseenden i 1972. Brug stedregistret, når du skal have placeret et sted på Danmarkskortet – hvis du da ikke foretrækker den hurtige og velfungerende online-løsning, der hedder Krabsens stednavnebase (www.krabsen.dk/stednavnebase)

Opbygningen af værket er i alle udgaverne den samme. Riget gennemgås amt for amt. Hvert amt indledes med en beskrivelse af amtet, og herefter følger først købstæderne og dernæst herrederne med artikler om deres sogne. I alle tilfælde hører vi først om stedets geografiske beliggenhed; der er lidt statistik (hartkorn, befolkningstal gennem årene m.v.) og en opregning af bygninger og institutioner.

Vi kan læse om bemærkelsesværdige, historiske begivenheder, og kendte personer med tilknytning til sognet/byen nævnes. I de nyere udgaver er der små kort og fotografier. I de ældre udgaver udgøres illustrationerne af tegninger.

Trap er værket, du griber til, når du skal i gang med et nyt sogn eller en købstad. Her skaffer du dig en første orientering om, hvad det er for et sted, om der er særlige virksomheder eller institutioner, som kan have præget livet på stedet og dermed også for dine aner. Du får desuden stedet placeret præcist på landkortet og i det administrative system, som du kan få brug for, når du skal søge arkivalier.

Femteudgaven finder du på alle biblioteker af bare nogenlunde størrelse, og det er den, du først og fremmest skal bruge. Men flere af de ældre udgaver står i magasinerne på større biblioteker. Kan du også bruge dem til noget? Afgjort. Vi beskæftiger os med historiske forhold, og ældre litteratur, der er tættere på fortidige begivenheder, kan have særlig interesse. Kig ikke mindst på de ældre udgavers billeder, der kan være fine gengivelser af, hvordan bygningerne så ud den-

Et opslag fra 3. udgave af Trap. Vi er i 5. bind og ser et eksempel på illustrationerne, her en landsbykirke fra Ribe Amt.

gang. Og så er du ude over ophavsretlige problemer, når du holder dig til udgaverne til og med tredje.

Hvis nogen havde forestillet sig, at papirudgaver af store værker var en saga blot, så må den opfattelse revideres, i hvert fald når det kommer til Trap. En 6. udgave, som skal være i 34 bind, er nemlig på vej; det første bind, der starter med toppen af landet og omhandler Frederikshavn, Hjørring og Læsø kommuner, udkom 11. november 2016, og det sidste vil være ude i slutningen af 2020.

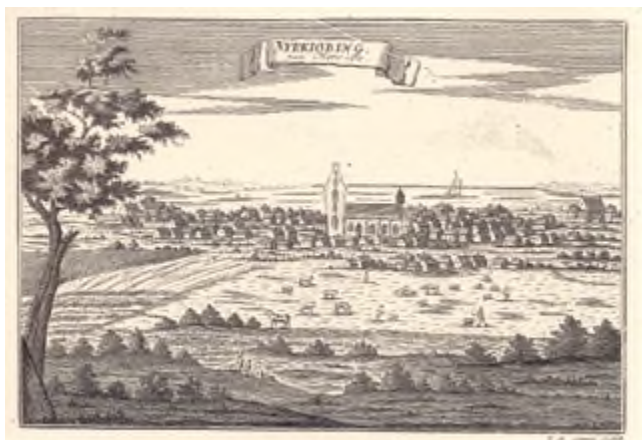
Som forventet har digitaliseringsbølgen også ramt Trap. De tre første udgaver er alle scannede og indgår i *Project Runeberg* på adressen runeberg.org/trap/. Det er scanninger af originalerne. Første- og andenudgaven er trykt med gotisk bogtryk og ikke indekseret, så her må man ud fra indholdsoversigten sjusse sig frem til det rette sidetal, der ved førsteudgaven ikke passer helt med oversigten over sider. 3. udgave er lettere at gå til; efter at man har valgt det relevante bind, klikker man sig videre til det ønskede sogn.

Pontoppidans Danske Atlas

Trap så dagens lys i 1858, men der var ikke tale om et banebrydende, nyt foretagende. Faktisk findes der forgængere, som helt sikkert også har virket som inspirationskilder for Trap.

Allerede i 1660'erne arbejdede Peder Hansen Re-

Tema: Opslagsværker

Nykøbing Mors, som byen tog sig ud midt i 1700-tallet, og som den er gengivet i Danske Atlas.

sen på et værk, *Atlas Danicus*, som var planlagt i 30 bind, men aldrig blev trykt. Ved Københavns brand i 1728 gik en del af arbejdet tabt.

Hundrede år senere gik Erich Pontoppidan i gang med et nyt projekt, som fik titlen *Den danske Atlas*, og som i modsætning til Resens latinske (oprindeligt værk var på dansk. Det udkom i perioden 1763-81 og bygger i vid udstrækning på indberetninger fra præster og andre lokale meddelere.

Pontoppidan gennemgår samtlige danske sogne, herreder og amter. For små landsogne er beskrivelserne yderst kortfattede, mens der for de større dele virkelig er gods at hente. Han beskriver erhverv og særlige samfundsforhold i de enkelte landsdele, og du kan her glæde dig over, at du sidder med en ægte, samtidig kilde.

Værket er i syv tykke bind, illustreret med mange fine stik, billeder, der viser by-prospekter, og kort. Det blev genudgivet i fotografisk optryk i 1968-72 og kan derfor lånes på biblioteket eller måske endda købes antikvarisk. Vær dog indstillet på, at pragtværket er trykt med snirklede, gotiske bogstaver, som du skal være klar til at arbejde dig igennem.

Dansk Kulturhistorisk Opslagsværk

Forholdene før i tiden var på mange måder forskellige fra vore dages. Lovene var anderledes, og der eksisterede institutioner, som ikke mere findes eller har udviklet sig til noget helt andet. Kulturen, skikkene, folks måder at anskue deres omverden på kan forekomme fremmedartet, ja, nærmest eksotisk. Men hvis vi vil forstå de kilder, vi finder, mens vi er i gang med at

stykke vores familiehistorier sammen, må vi forsøge at sætte os ind i disse forhold.

Der findes adskillige værker, du kan slå op i, hvis du søger informationer om et eller andet begreb eller en institution, der hører historien til. Helt afhængigt af hvad dit spørgsmål går på, kan du formentlig finde bøger eller artikler, der mere eller mindre specifikt drejer sig om dette. Men med en udgivelse som *Dansk kulturhistorisk Opslagsværk* har du et generelt værk, der kan give dig svar i rigtig mange tilfælde. Og det er svar, der er udarbejdet af et stort hold af eksperter. I disse tider, hvor alle kan lægge artikler og informationer ud på nettet og få det til at se troværdigt ud, hvis de forstår sig en smule på websnedkeri, er det ikke ligegyldigt at pointere, at det er eksperter, der deler ud af deres viden.

Opslagsværket, der er i to bind og udgivet i 1991, dækker perioden fra ca. 1400 til ca. 1914. Det er tænkt som en afløser for *Håndbog for danske lokalhistorikere* fra 1952 (der stadig sagtens kan bruges, idet historiske emner ikke bliver forældede på samme måde, som nutidige emner risikerer at blive det). Det er bygget op omkring ca. 600 kortere og (mest) længere artikler, forsynet med et væld af krydshenvisninger til andre artikler. Antallet af artikler er ikke voldsomt stort; mange begreber er omhandlet i artikler om andre emner, så det vil være en god idé at starte med at slå op i det store register (omkring 10.000 ord) sidst i værket, hvor du straks får henvisning til det relevante sted.

Hvad kan du så bruge *Dansk kulturhistorisk Opslagsværk* til? Et rimelig tilfældigt udpluk af artiklerne viser noget om bredden. Du kan læse om folketro, om boligtekstiler, om indfødsret og om invalideforsorg. Der er artikler om dialekten jysk, om stavnsbånd, forskellige ministerier, kunstforeninger og næringslovgivning. Og meget andet. Af stor værdi er de udførlige litteraturhenvisninger, artiklerne er forsynet med. De giver masser af muligheder for at gå videre, hvis nysgerrigheden ikke er stillet ved at læse artiklen. Også utrykt kildemateriale gøres der meget ud af at henvise til, og det oplyses, hvor kilderne opbevares, så du kan fortsætte studiet på det relevante arkiv.

Værket er ikke digitaliseret, men som alternativ, dog ikke med så udførlige artikler og slet ikke med samme historiske vinkel, kan du bruge *Gyldendals Den store Danske* på adressen denstoredanske.dk. Det er en digitaliseret udgave af bogudgaven af *Den Store Danske Encyklopædi*, der også henter stof fra en række andre store leksika og opslagsværker som *Danmarks*

Oldtid, Dansk Litteraturs Historie, m.fl. Når du søger på denstoredanske.dk, kan du begrænse din søgning til enkelte af disse eller hele Den Store Danske.

Dagligliv i Danmark

Vi har nu set, hvordan vi kan skaffe os oplysninger om alt det formelle: Sådan var samfundet indrettet. Lige så spændende er det nok, hvis vi kan komme tæt på det hverdagsliv, folk dengang levede. Til den ende findes der også et værk, hvor vi kan slå op og blive meget klogere på sagen.

I 1964 udkom første del af værket *Dagligliv i Danmark* med to bind, der handlede om det nittende og tyvende århundrede, og fem år senere fulgte endnu to bind, som tog sig af det syttende og attende århundrede. Hvert bind omhandler et århundrede, 1790-1870 og 1870-1960 for første del og 1620-1720 og 1720-1790 for anden del. Serien er redigeret af historiker

En side fra *Dagligliv i Danmark* i det syttende og attende århundrede fra artiklen *Æde og drikke*

Axel Steensberg, og en lang række forskere har bidraget med artikler inden for deres ekspertområde. I 1982 kom værket i en anden udgave, et fotografisk optryk, der ikke fjører nyt til, ud over at stoffet nu er spredt ud over otte bind.

Med *Dagligliv i Danmark* kommer vi virkelig rundt i datidens samfund, i by og på land, blandt fattige og udstødte og i adelige kredse. Vi kan læse om trolddom og hemmelige kunster, om pest, plage og lægedom og om rejsens besværligheder. Om guds frygt og folks klæder. Og der er kapitler om forskellige erhverv, renlighed og ... you name it.

Artiklerne er levende skrevet med mange eksempler fra samtiden. I afsnittet *Æde og drikke* (1620-1720) læser vi ikke kun om, hvad den tids måltider bestod af. Vi er med på markedet og hører om, hvor vigtigt det er at beregne sig til et passende forråd til vinteren. Vi bliver indviet i, hvad man anså for sundt og usundt i tiden, hvilke krydderier og krydderurter, man kunne tilsætte maden for at opnå en bestemt virkning, og hvordan nydelsesmidler som kaffe, te og chokolade efterhånden vandt indpas. At det undrede besøgende fra udlandet, at man i Danmark spiste blodet fra slagtedyrene og drak mælk.

Er du tilbage i 1500-årene med din forskning, kan du have fornøjelse af Troels-Lunds godt 100 år gamle værk *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede*. I syv bind (oprindeligt var der 14) gennemgås detaljeret bl.a. boliger, fødemidler og klæder, livets store fester og sædelighed. Ligesom de ældre udgaver af Trap er dette værk lettilgængeligt, idet det også er digitaliseret under Projekt Runeberg (runeberg.org/dagligt/).

Gamle danske håndværk

Måske opdager du, at en af dine forfædre var possementmager? Eller karetmager? Men hvad lavede en mand med et sådant erhverv? Hvordan var arbejdsforholdene, og hvordan uddannede han sig?

Svar på sådanne spørgsmål kan du finde i en lille bog med titlen *Gamle danske håndværk*. Den er fra 1971 (Politikens Forlag) og kan kun købes antikvarisk eller lånes på biblioteket, og den er lille i format og illustreret med små sort-hvide tegninger og fotos. Men den giver altså, som titlen lover, en udførlig gennemgang af en lang række håndværk, hvoraf en del stadig eksisterer, men helt sikkert i en anden form.

Der indledes med et par generelle kapitler om lavvæsenet og dets historie samt om svendene, og hvordan de organiserede sig. Herefter følger de enkelte håndværk i alfabetisk rækkefølge. Fra bager over gjort

det – nye personer kommer stadig til og fortjener omtale. Allerede 15 år efter kom første bind af et trebindsværk, *Dansk Biografisk Haandleksikon* (1920-26). Her er samlet 6.000 biografier med fokus på den nyere tid. Der er portrætter af personerne og mange nyttige litteraturhenvisninger.

1933-44 kom så en regulær ny udgave af leksikonet. Denne gang måtte der 26 bind til plus et supplementsbind, der både medtog nye personer og bragte mange rettelser til artiklerne i værket. Nyt i forhold til den tidligere udgave er, at der lægges vægt på slægtsmæssige oplysninger, og der er artikler om særligt bemærkelsesværdige slægter.

En generation senere var tiden moden til en opdateret udgave, der kom 1979-84. Denne er på 16 bind og indeholder ca. 13.000 artikler. Her vil man også kunne finde udlændinge, der har ydet en indsats for Danmark. I følge Wikipedia er 2.600 personer nyoptagne, mens 1.600 var gledet ud. Når du vil slå op i Dansk Biografisk Leksikon, kan du altså ikke bare gå ud fra, at det vil være bedst at vælge den nyeste udgave. Selv om stoffet er ført ajour med hensyn til ny viden, er der også undervejs udeladt meget, som sagtens kunne være lige netop det, du søger.

Heldigvis er alle udgaverne lettilgængelige, så der er ingen undskyldning for ikke at prøve mulighederne efter. Naturligvis kan du finde dem i papirform på bibliotekerne, men de kan også alle konsulteres online. Førsteudgaven er digitaliseret under *Projekt Runeberg* (runeberg.org/dbl/). Der er tale om en faksimileudgave, hvor du klikker dig frem til de ønskede personer via et register.

Andenudgaven samt håndleksikonet er digitaliseret af Erik Rosekamp (www.rosekamp.dk/DBL_All/dansk_biografisk_leksikon.htm og www.rosekamp.dk/Dansk_Biografisk_Haandleksikon/START.htm).

Tredje udgave indgår som en del af Gyldendals *Den store Danske* (denstoredanske.dk). På det store online-leksikon kan du afgrænse din søgning ved at vælge *Dansk Biografisk Leksikon* fra dropdownmenuen til højre i søgefeltet.

Præstehistorie

Har du præster eller degne i din slægt, er du særlig begunstiget; disse var tidligere i historien måske de eneste personer i et sogn, der forstod at føre en fjerpen, og på mange kirkevægge er listen over sognepræsterne ført pertentligt. De har skilt sig ud og er blevet registreret, og derfor har vi i dag nemmere ved at følge dem.

Dansk Biografisk Leksikon er som en del af Gyldendal Den store Danske tilgængelig på nettet.

Wibergs *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie* er kendt af rigtigt mange. Dette trebindsværk med registerbind, der udkom 1870-73, opregner sogn for sogn, hvem der har siddet i præsteembederne fra reformationen og frem, suppleret med oplysninger om, hvor de er født, hvornår de har bestået eksamen, og hvem de var gift med. Samt hvad Wiberg ellers har fundet frem til. Formen er kompakt og præget af et væld af forkortelser, som det kan kræve lidt assistance at gennemskue.

Hjælpen er heldigvis lige for hånden. På DIS-Danmarks hjemmeside finder du under menuen *Andet* en side med *Wiberg Hjælp*. Her er rettelser til værket og oversigter over forkortelser, og her er links til både en scanning af den originale version, der er trykt med gotiske bogstaver, og en komplet afskrift af værket, foretaget af en gruppe frivillige indtastere. Denne udgave, som kan læses på adressen wiberg-net.dk, er mere end en ren afskrift. En stribe andre personalhistoriske værker er blevet gennemgået (eller er planlagt gennemgået), og oplysninger herfra er tilføjet.

Mindre kendt er Paul Nedergaards *Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie*, men dette værk fortjener i høj grad opmærksomhed. Værket, der er i 13 tykke bind, kan ses som en kirkelig Trap, og det indeholder nærmest ufatteligt mange oplysninger om præsterne og

Tema: Opslagsværker

Sofus Vilhelm Wiberg er manden bag den velkendte præstehistorie.

det kirkelige liv i sognene. Har du aner, der har stukket næsen lidt frem fx under de folkelige bevægelser i 1800-tallet, er der store chancer for, at de kan være omtalt, ligesom det er stedet at gå til, hvis du søger uddybende beskrivelser af stridighederne mellem tilhængere af indremissionske og grundtvigianske retninger. Religion fyldte på en helt anden måde, og bogen kan give masser af kød til din slægtshistorie, for ingen, der levede dengang, har været uberørt af, hvad der foregik.

Det imponerende en-mandsværk (kun det sidste amt måtte efter Nedergaards død fuldføres af en anden) dækker perioden fra 1849 til 1949. Det er opbygget med et amt pr. bind og udkom 1951-1991. Du må til biblioteket for at læse det, da det ikke findes online.

Stater m.v.

Det lidt underlige begreb stater dækker over leksika med biografier af personer med fælles uddannelse, profession eller stand. Som eksempler kan nævnes *Juridisk stat*, *Dansk civilingeniørstat*, *Fortegnelse over danske havebrugskandidater* og *Den danske dyrlægestand*. Som det ses, behøver de ikke at hedde noget med stat.

Sådanne værker blev typisk udarbejdet i 1960'erne, og de medtog fortrinsvis personer, som levede på det pågældende tidspunkt. Nogle er dog mere historisk orienterede, som fx de førnævnte præstehistorier og *Den danske Lægestand*, bd. 1-5, der går tilbage til middelalderen. De vil kunne findes i magasinet på større biblioteker. En oversigt over staterne tillader pladsen her ikke, men spørg på dit bibliotek eller søg på [bibliotek.dk](#) (brug professionen som søgeord), hvis du har per-

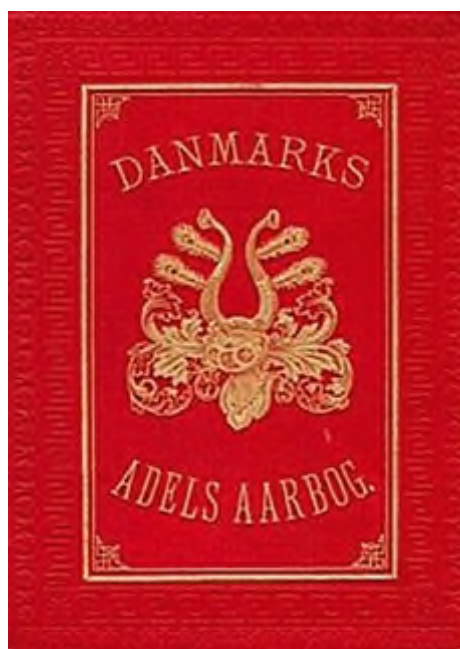
soner i din familie, der kunne være optaget i en stat.

Kraks Blå Bog har biografier over kendte nulevende danske mænd og kvinder, men husk, at den er udkommet siden 1910. I slægtshistorien kan de ældre år-gange have stor interesse.

Danmarks Adels Aarbog

Med adelige grene eller kviste i slægtstræet er der garanti for at komme pænt langt tilbage i tiden. Adelslægter har haft mulighederne for og lysten til at dokumentere slægtssammenhængene før andre, og de har et navn, der gør søgningen nemmere.

Den primære kilde er *Danmarks Adels Aarbog*, som er kommet siden 1884. Her kan du finde oversigter over omkring 750 danske slægter, hvoraf mange er uddøde som adelsslægter – i dag er der ca. 180 slægter tilbage. Alle artikler er illustreret med slægtens våbenskjold. Ud over de historiske oversigter er der i hvert bind en opstilling af nulevende medlemmer af slægterne og et register, der omfatter alle de tidligere bind, så du ved at slå op her kan finde ud af, hvilket bind du skal have fat i.

Omslaget til Danmarks Adels Aarbog

Det kan være fascinerende at koble en adelsgren på slægtstavlen, men vær også opmærksom på, at mange af oplysningerne fra især de ældre tider skal tages med et stort gran salt. Værket er berygtet for sine mange fejl og unøjagtigheder, hvilket nok hænger naturligt sammen med, at kilderne er vanskelige at gå til, og forskningen har fundet sted på et tidspunkt, hvor der ikke på forhånd var banet en masse spor ind i stof-fet.

Slægtsbiblioteket

Af Per Andersen
Jyllingevej 111, 2720 Vanløse
Tlf. 38 71 96 64
per@andersen1.dk
www.familiesogning.dk

Kommer man forbi Værkstedsgården i Albertslund, kan man i det ene hjørne af den uprætentiøse adresse finde skiltet "DIS Arkiv & Bibliotek". Det er her, foreningens slægtsbibliotek holder til med knap 20.000 registrerede enheder – heraf er over 15.000 bøger om slægtsforskning, lokal- og personalhistorie registreret på nuværende tidspunkt.

Der arbejder i øjeblikket 11 frivillige i biblioteket, og det er et erklæret mål at stille så mange digitaliserede værker som muligt til rådighed for slægtsinteresserede. Derfor består arbejdet af tre dele i en samlet proces: Først registreres værkerne i en biblioteksdatabase, derefter scannes værket og til sidst behandles værket (bl.a. gøres det søgbart) og stilles til rådighed for alle interesserede på bibliotekets portal i PDF-format.

Der er i skrivende stund adgang til omkring 1.000 scannede bøger online, og mange flere kommer til hver måned. Hertil kommer et stort antal tidsskriftsartikler, der også er tilgængelige online. Det er primært ældre bøger, der ligger online, da nyere bøger kan være omfattet af ophavsret.

Sådan bruger du biblioteket

Biblioteket er åbent for alle interesserede, og der er som nævnt i hovedsagen tale om to samlinger: fysiske værker og elektroniske værker.

Man kan søge i begge dele på bibliotekets hjemmeside: bibliotek.dis-danmark.dk. Her har man adgang til et søgefelt i tre dele:

- Første felt: Her vælger man, om søgningen skal gælde titel, forfatter, emne m.v. eller på tværs af alle oplysninger
- Andet felt: Her indtaster man søgeordene
- Tredje felt: Her vælger man, om man vil søge i "Alle biblioteker", "Online bibliotek" eller de fysiske værker i Albertslund.

Når et værk er fundet, kan man – hvis det er et online værk – trykke på "Åbn PDF", og man får da værket på skærmen til læsning eller til at gemme. Bemærk, at langt de fleste værker er søgbare, så det er nemt at finde, hvor et bestemt navn, en lokalitet m.v. findes i værket.

Finder man bogen i bibliotekets bestand, men den er ikke online endnu, kan man henvende sig til biblioteket på bibliotek@dis-danmark.dk og høre, om der er mulighed for at få bogen scannet på bestilling.

Bibliotekets frivillige er i gang med at registrere og scanne værker

Bibliotekets lokation i Albertslund

I det følgende nævner vi nogle af de bøger, der i 2017 er blevet lagt online på bibliotekets hjemmeside.

Slægtsbøger

Biblioteket prioriterer at scanne og gøre tilgængeligt det store antal slægtsbøger, der gennem årtier har været udgivet i Danmark, ofte i et ganske lille oplag og måske kun udbredt til den daværende familie. Her er eksempler på de slægtsbøger, der på det seneste er blevet gjort tilgængelig online:

- Bidrag til Slægten Finsens Historie, 1944, 370 s.
- Falck'erne af Tønsberg og Risør, 1901, 15 s.
- Familien Petersen fra Aventoft, 1907, 48 s.
- Fibiger, Slægtens ældste. Hoftrumpeterens Gren; Hofviolonens Gren; Stadsmusikantens Gren, 1949, 239 s.
- Handelskone Catharina Margaretha Axen fra Flensborg, 2017, 131 s.
- Landvik, 1961, 280 s.
- Magister Salomon Gjør og hans efterkommere, 1936, 29 s.
- Slægten Barfod, 1898, 29 s.
- Slægten Fabricius fra Faaborg, 1884, 98 s.
- Slægten Glahn, Sværd- og Spindesiden, 1885, 44 s.
- Slægtsbog for familien Finsen, 1965, 198 s.
- Stamtavle for Thøger From's og Hustrus Fideikommis, 1912, 12 s.
- Stamtavle over Gudman Elmquist's Efterkommere, 1913, 68 s.
- Stamtavle over Familien Brenneche, 1885, 1 tavle
- Stamtavle over familien Fahnøe, 1926, 51 s.
- Stamtavle over slegten Forman (Formann), 1917, 163 s.
- Stamtavle over Slægten Barfod-Barfood-Barfoed fra 1455 til 1925, 1925, 181 s.
- Stamtavle over Slægten Fogtmann, 1923, 1 tavle
- Stamtavler over danske Slægter Fich, 1941, 208 s.

Jens Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, Borgmester i Varde o. 1500

Christjern Nielsen var en kendt borgmester i Varde omkring år 1500, og han var samtidig en kendt handelsmand og samfundsperson. Christjern Nielsen fik en meget stor efterslægt med mere end 10.000 efterkommere. Jens

Vahl skrev i slutningen af 1800-tallet 17 hefter om borgmesterens mange efterkommere. Hefterne er samlede i bind og særudgivelser, og de fleste er nu tilgængelige online (hefterne 1-10 og 13, 14 og 16). Omfatter bl.a. slægter som Vedel, Bering, Varder, Riber og Hemmet. Det

store arbejde giver mange mennesker mulighed for at finde slægtslinjer tilbage til 1500-tallet.

Jesper Thomassen: Familien Estrup gennem 300 år, 2002

1955 udkom Carl Lindberg Niensens bog: Familien Estrup gennem 250 år. I bogen blev der redegjort for slægten Estrup fra Øster Hornum sogn, dens videreførelse gennem mandslinjerne og de enkelte slægtsmedlemmers forhold fra den

første kendte mand, rytterbonde Christen Poulsen i Estrup, indtil de yngste generationer. Denne ajourførte udgave af slægtsbogen fra Syddansk Universitetsforlag fører slægten frem til 2002.

Biografier

Biografier er selvfølgelig interessante for slægtsforskere på grund af deres personalhistoriske indhold. Derudover, selv om de ikke lige handler om en person i ens egen familie, indeholder de vigtige beskrivelser af en samtid ud fra en personalhistorisk synsvinkel.

- Geheimeraadinde Andræs politiske Dagbøger, 1916, 269 s.
- Georg Garde 1856-1945, 1956, 43 s.
- Lavrits Ulrik la Cour og Ellen Kirstine Poulsen, 1877, 272 s.
- Højesteretsdommen over Peter de Hemmer Gudme, 1947, 13 s.
- Om Viggo Hørup
- Rektor Salomon Gjør, 1944, 46 s.

Laurids Gram: Vita Johannis Grammii, Hans Grams Levned, 1942

Hans Gram var født i Bjergby nogle kilometer nord for Hjørring, hvor hans fader Niels Hansen Gram var præst fra 1676 til sin død 1712. Moderen Anne Christensdatter Mule døde 1731. Begge forældrene tilhørte slægter, der havde hjemme i Vendsyssel. De havde ni børn. Et par af sønnerne blev præster, deriblandt den dygtige Laurids Gram (1701-1775), der begyndte sin embedsbane som subrektor i Ribe og endte som præst i Stege og provst på Møn. Hans Gram blev en fremtrædende historiker og filolog, og han var en ledende kraft ved dannelsen af Videnskabernes Selskab.

Lokalhistoriske bøger

Lokalhistorie og slægtshistorie hænger uløseligt sammen, og forståelsen af lokalområdets historie kan være

med til at skabe forståelse for anernes liv og levned. De lokalhistoriske bøger indeholder ofte personalhistoriske oplysninger, fx i form af gårdhistorier, og de kan have spændende lokale historier om fx skoler, lærere, degne, sognefogeder og præster.

- Beskrivelse over Skanderborg bye og slot, 1833, 82 s.
- Det gamle Horsens og Horsens Slægter, 1925, 171 s.
- Diplomatarium Vibergense, 1879, 450 s.
- Hobro nyere Historie, 1941, 208 s.
- Skanderborgs Historie, 1908, 286 s.

Registraturer og kildeudgivelser

Registraturer og kildeudgivelser til forståelse og lokalisering af kilder i forskningen har altid været afgørende for forskningen – også slægtsforskningen.

- Catalog til Vemmetofte Klosters Archiv efter sammes Ordning og Opstilling i det nyt indrettede Locale – Registratur, 1867, 59 s.
- Det Müllerske Familiearkiv – Registratur, 47 s.
- Dødsfald i Danmark 1761-90, samlede efter Adresseavisen, 1907, 128 s.
- Falsterske retsbetjentarkiver indtil 1919, 1964, 79 s.
- Gamle jyske Tingsvidner, 1882, 171 s.
- Kronens Skøder på afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark 1535-1648, 1892. 700 s.
- Københavnske politi- og domsmyndigheder, 1975-76, 568 s.
- Tyske kancelli - Udenrigske afdeling – 1770, 1975, 146 s.
- Vallø Stifts Arkiv – Registratur, 1930, 118 s.
- Ældre fængselsarkiver fra København og Møn, 1965, 72 s.

Wilhelm Jensen: Die Kirchenbücher Schleswig-Holsteins, der Landeskirche Butin und der Hansestädte, 1958

Mange – for nu ikke at sige de fleste – i Danmark har et eller andet sted i deres anetræ personer, der er kommet fra Tyskland og specielt den nordlige del, herunder Schleswig-Holstein. Og så bliver slægtsforskningen pludselig mere vanskelig og ikke så tilgængelig. Derfor er en håndbog som denne med en oversigt over alle kirkebøger fra alle sogne i bl.a. Schleswig-Holstein særdeles nyttig. Alene for Schleswig-Holstein indeholder oversigten en registrering af over 12.000 individuelle kirkebøger.

Tidsskrifter

- Personalhistorisk Tidsskrift 1926, 8. rk., 5. bd., 4. hf.
- Personalhistorisk Tidsskrift 1935, 10. rk., 2. bd. 3.-4. hf.

Blandet

Den sidste kategori her indeholder bl.a. nyttige håndbøger og stater for slægtsforskere. De nedenfor nævnte fortegnelser over stednavne er udgivet af Stednavneudvalget og findes online tilgængeligt for alle dele af landet.

- Anciennitetsliste over lærerpersonalet ved Københavns kommuneskoler 1. januar 1946, 77 s. (findes også for andre årstal).
- Fortegnelse over stednavne i Ålborg Amt, 1957, 52 s.
- Fortegnelse over stednavne i Hjørring Amt, 1966, 67 s.
- Fortegnelse over stednavne i Viborg Amt, 1951, 52 s.
- Navnebog til Vejledning ved Valg af nye Slægtnavne

Nogle gamle Københavnske Gade- og andre Stedbetegnelser

Dette er et håndskrevet manuskript fra 1915, hvor Th. Winther på 121 sider beskriver et stort antal stednavne fra København inkl. navne på bygninger m.v. Et fantastisk opslagsværk hvis man fx gerne vil vide, hvor følgende har ligget i København: Ægypten, Fjellebroen, David Skolemesters Gård, De Fattiges Dyrehave, Garnisonsskolen, Hanetårnet, Prammandens Gang, Stræde Bag Degnens Gård, Philosophgangen, osv. osv.

Lokalforeninger

En lang række lokalforeninger, fordelt over hele landet, er tilsluttet enten SSF eller DIS-Danmark.

Her kan du mødes med andre, høre foredrag og hente hjælp og inspiration hos folk, du deler interesse med.

Læs mere om foreningerne her:

www.ssf.dk/index.php/foreninger/foreningerne-i-danmark
www.slaegtogdata.dk/lokalforeninger-1

Få mere ud af FamilySearch

Af Peter Højvang Christensen
Ansvarlig for
'Slægtshistorisk Center' i Aalborg
DK_Aalborg@idsmail.net

Sidste år havde jeg besøg i 'Slægtshistorisk Center' i Aalborg af et par garvede slægtsforskere fra DIS Aalborg. De var på besøg for at lære lidt mere om FamilySearch (FS). Under besøget fortalte de, hvordan de ofte mødte slægtsforskere, som var mismodige ved tanken om, hvad der skulle ske med 'deres slægtsforskning', når de ikke var her længere. Mange har ikke børn eller anden familie med samme interesse for slægtshistorie, så måske bliver det hele blot kasseret under oprydningen. Det er jo en skrækkelig tanke, og jeg fortalte dem om muligheden for at gemme en GEDCOM fil med data på en konto i FS, hvorved andre ville kunne få gavn af deres data. Efter deres besøg begyndte den første vejledning i at 'Få mere ud af FamilySearch' at tage form. I denne artikel vil jeg kort fortælle, hvordan man kommer i gang med dette arbejde.

Lidt om FamilySearch

Lad mig først lige fortælle lidt om hjemmesiden.

Hjemmesiden sponsoreres af Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige (mormonkirken), og alt, som tilbydes brugerne på siden, er gratis. Siden dens lancering i maj 1999 har mere end 308 millioner mennesker besøgt FS for at lære mere om deres forfædre.

Besøgende på FS kan søge i over en milliard digitale billeder og indekser af optegnelser fra hele verden. Disse optegnelser indeholder myndighedernes og kirkens optegnelser for fødsler, ægteskaber og dødsattester, folketællinger, skifteprotokoller, indkaldelser til militæret osv. Hver uge udgives der millioner af nye optegnelser.

Mange af optegnelserne på FS' hjemmeside er indekseret, hvilket gør det nemmere at søge i. At indekserer betyder, at man indtaster nogle specifikke oplysninger fra optegnelserne, så man efterfølgende kan finde optegnelsen med en søgning. Det er frivillige, der står for indekseringen. Der er på nuværende tidspunkt over 350.000

personer i mere end 130 forskellige lande, der aktivt indekserer og gennemsnitlig registrerer over 400.000 navne om dagen. Enhver kan hjælpe med denne indsats, uanset alder, religion eller teknisk baggrund; det eneste, man har brug for, er en computer og internetadgang. Den gratis applikation på nettet er tilgængelig på syv sprog. I nær fremtid bliver det muligt at indekserer via en browser på FS' hjemmeside, så man kan gøre dette på både computer og tablets.

FamilySearch.org indeholder adskillige ressourcer, der kan hjælpe folk med at lære, hvordan de finder deres slægtshistorie. For eksempel er 'FamilySearch Wiki' et interaktivt encyklopædi på nettet for slægtshistorisk søgning. Siden indeholder hjælp til søgning, vejledning og råd fra FS' eksperter, men er også et sted, hvor alle kan fortælle, hvad de ved angående slægtsforskning. Besøgende på siden kan søge på geografiske områder eller emner for at få råd og nyttig information til bestigning af deres eget familietræ.

Gennem 'FamilySearch Genealogy Research' på Facebook kan personer stille spørgsmål angående søgning på nettet, og personalet hos FS eller andre fra det slægtshistoriske netværk hjælper med at besvare dem. En oversigt over grupperne findes under 'FamilySearch Wiki'.

Gratis kurser på nettet (Webinars – kun på engelsk), der er tilgængelige på FS' hjemmeside, kan tages når som helst hjemmefra. Kursernes varighed og udformning varierer efter emne, men de indeholder normalt en video med værten, en PowerPoint præsentation og kursusmateriale. Mange af kurserne afholdes af eksperter fra Slægtshistorisk Bibliotek (Family History Library) i Salt Lake City.

Rigtig mange slægtsforskere eller personer, som søger efter forfædre og deres slægts historie, kender til databasen på www.FamilySearch.org. Men databasen indeholder meget mere, end det man ser ved første øjekast eller søgning.

Ved at oprette en gratis konto på hjemmesiden og få opbygget sit slægtstræ, kan man måske finde mere information eller familie til de forfædre, man allerede har fundet. Ligeledes får man med et slægtstræ 'udstillet' sin slægtsforskning med mulighed for at komme i kontakt med andre, som forsker i samme slægt.

I FS har man *ikke* sit eget personlige slægtstræ som i fx MyHeritage, men man er en 'lille kvist' på ét stort globalt træ. Det har både fordele og ulemper. En af de helt

klare fordele er, at man kan drage fordele af alt det, som andre slægtsforskere finder, deler og tilføjer på det fælles træ. På den måde kan man arbejde sammen med søskende eller andre familiemedlemmer om at finde de fælles aner og deres familier. En ulempe er selvfølgelig, at andre kan ændre på det, man selv har tilføjet, fordi de mener, at de ved bedre og derfor tilføjer/ændrer på de data, du har lagt ind. Ved at dokumentere og tilføje så mange kilder, man kan finde om personerne, kan man næsten undgå denne ulempe.

Men hvordan får man nemmest oprettet et slægtstræ i FS? Her kommer en kort gennemgang af, hvilke trin man skal igennem. Som udgangspunkt forudsætter vi i denne gennemgang, at man benytter et slægtsforskningsprogram – eks. Legacy – hvorfra man i dag vedligeholder de slægtsdata, man finder.

Oprettelse af konto hos FamilySearch

At oprette og bruge en konto på FS er gratis. Man finder hjemmesiden på følgende adresse www.FamilySearch.org. I øverste højre hjørne trykker man på 'Free Account' for at oprette en konto og følger den vejledning, som vises.

Man modtager en mail i den angivne mailboks, hvor der er en blå linje (link), som man trykker på for at bekræfte oprettelsen. Når man har bekræftet oprettelsen, er kontoen klar til at blive benyttet.

Glemte login eller password til konto

Hvis man allerede har en konto hos FS, men har glemt login eller password, så er der også råd for dette.

I øverste højre hjørne vælger man 'Sign-in'. I det billede, som kommer frem under knappen 'Log på', findes to blå linjer, man kan trykke på – 'brugernavn' eller 'adgangskode'. Man trykker på det man har glemt og følger herefter den vejledning, som kommer, hvilket gerne skulle ende med en mail med hjælp til løsning.

Generér en GEDCOM-fil

Den letteste måde at få sine data indlæst og oprette et familietræ på FS er via en GEDCOM-fil. Denne kan udlæses fra et slægtsforskningsprogram, fx Legacy. Det er et standardformat, som indeholder nogle basale informationer, som kan læses af alle slægtsforskningsprogrammer.

En GEDCOM-fil må ikke forveksles med en backup-fil, som også kan genereres via Legacy. Denne fil indeholder alle data i databasen, men kan ikke gemmes i FS.

Upload til FamilySearch

Det første skridt er at uploade din GEDCOM-fil og sammenligne den med FamilyTree (slægtstræet på FS). Hvis du tidligere har uploadet en GEDCOM-fil til 'Pedigree Resource File', og hvis filen vises på din liste over uploadede filer, behøver du ikke at uploade den igen.

'Pedigree Resource File' er en samling af data (GEDCOM-filer), som er indsendt af FS brugere fra hele verden fra 1999 frem til 2012, hvor systemet blev erstattet med et online system, som kan søges via FS. I dag bidrager man via en GEDCOM, som det bliver beskrevet i den følgende del af artiklen.

Din GEDCOM-fil kan have en størrelse på op til 100 MB.

For at uploade en GEDCOM-fil skal du være logget ind på din konto i FS. Ved at uploade din GEDCOM-fil gør du det muligt for andre FS-brugere at søge i den.

Gå ind under følgende punkter: Search -> Genealogies -> Submit Tree (nederst på siden).

En ny side kommer frem, hvor man vælger "Add GEDCOM". Man vælger nu GEDCOM-filen og skriver et navn, som beskriver slægtstræet, samt en beskrivelse af, hvad træet indeholder (fx slægtsnavne og steder, hvor familierne kommer fra). Tryk herefter på 'Upload'.

Navnet på GEDCOM-filen tilføjes på listen over dine uploadede filer. I statuskolonnen på listen vil du se ordet "Uploading...", indtil filen er uploadet. Jo større din GEDCOM-fil er, jo længere tid tager processen. Når processen er færdig, vil ordet 'Uploaded' stå i kolonnen, og det er nu muligt at trykke på Compare-knappen.

Din uploadede GEDCOM-fil bearbejdes, så den bliver en del af 'Pedigree Resource File'. Når din fil er færdigbearbejdet, vil informationen om dine afdøde personer i din fil med det samme være søgbare via 'Pedigree Resource File'. Informationer vedrørende personer, som måske fortsat er levende, vil ikke blive vist.

Når sammenligningsprocessen er færdig, vil Compare-knappen blive ændret til en View-knap.

Når systemet er færdigt med at sammenligne data fra din GEDCOM-fil, vil du se ordet "Ready" i din statuskolonne, og View-knappen bliver nu aktiv.

Gennemse resultaterne

Efter at systemet har sammenlignet din GEDCOM-fil med FamilyTree, kan du se resultaterne.

1. På listen over de GEDCOM-filer, du har uploadet, trykkes på

View ud for den fil, hvor du ønsker at se resultatet. Der vises nu en oversigt. Oversigten viser, hvor mange personer i din GEDCOM-fil som allerede findes i FamilyTree:

- **Potential Matches (Mulige match).** Dette tal viser, hvor mange personer i din GEDCOM-fil, som måske allerede findes i FamilyTree. Optegnelserne er næsten ens, men ikke helt identiske. Du kan nu sammenligne optegnelser og beslutte, om det er et match.

- **Add to FamilyTree (Føj til FamilyTree).** Dette tal viser, hvor mange personer i din GEDCOM-fil, som endnu ikke findes i FamilyTree. Du kan nu gennemse hver person og beslutte, om du ønsker at tilføje ham eller hende til FamilyTree.

- **Already in FamilyTree (Allerede i FamilyTree).** Dette tal viser, hvor mange personer i din GEDCOM-fil, som findes i FamilyTree. Der kan dog være detaljer i din GEDCOM-fil, som kan være anderledes. Du skal her beslutte, om du ønsker at flytte informationer fra din GEDCOM-fil til FamilyTree.

- **Invalid and Living (Ugyldig eller levende).** Disse tal viser, hvor mange personer i din GEDCOM-fil, som systemet har identificeret som levende. Denne gruppe kan også indeholde korrupte eller invalide data. Disse personer kan ikke tilføjes i FamilyTree.

Hver enkelt af disse kategorier er et filter, som du kan bruge til at gennemse personerne i din GEDCOM-fil. Eksempelvis kan du se alle potentielle matches i en liste. Du kan også bruge et 'Alle enkeltpersoner' (All Individuals) filter for at få en alfabetisk liste over personerne i din GEDCOM-fil.

Processen går nu ud på at gennemse alle de resultater, som FS er nået frem til og på den måde opbygge dit eget FamilyTree i FS. En detaljeret gennemgang af processen kan ses i den før omtalte vejledning, som der henvises til sidst i denne artikel.

Danne 'kæder' mellem fx Legacy og FamilySearch

Når man har oprettet et slægtstræ (FamilyTree) i FS, tilbyder forskellige programmer, at man opretter et link mellem personerne i det lokale program (fx Legacy) med samme person i FS. Fordelen ved dette er, at man nemt kan se, om der er sket ændringer, som enten skal lægges ud på FS eller måske hentes ind i det lokale program.

Nogle af de programmer, som kan håndtere dette, er RootsMagic, Ancestral Quest og Legacy. I det efterfølgende vil der blive vist, hvordan man sætter dette op i programmet Legacy.

Først skal Legacy sættes op til at kunne integrere med FS. Dette gøres ved at gå ind i *Valg* -> *Tilpas* og i

punkt 1.8 sætte et flueben i '*Integrer med FamilySearch*'. Tryk herefter på '*Gem*', og dette er nu gjort.

Der er kommet to pile i navnefeltet. Det er dem, man skal bruge for at komme i kontakt med FS. Ligeledes kræver integreringen med FS, at man har en konto hos FS, hvilket som førnævnt er gratis.

Alle personer i FS uden dødsdato anses som værende levende og vil derfor kun være 'synlige' for den person, som har oprettet dem. Dette er af hensyn til privatlivets fred. Ved man, at personen er afdød, kan man sætte et flueben i feltet '*Deceased*' (afdød), hvilket gør personen synlig for alle brugere af FS.

Det er vigtigt, at man ikke kun kigger på de personer, som er udvandret. FS indeholder data på langt flere personer end dem, som udvandrede. Efterkommere af disse er også brugere af FS og kan derfor komme med informationer om både forfædre og efterslægten i udlandet. Ligeledes er der også mange danskere som benytter FS til at præsentere og dele deres fund med andre.

Mange bruger FS som et opslagsværk eller et sted, hvor man kan søge for at finde yderligere informationer om ens forfædre. Men FS er meget mere end det.

Med et FamilyTree på FS har man mulighed for at udstille de personer og den information, man kender, og dele den med andre. Vi ved jo alle, hvor skønt det er, hvis man finder en begivenhed eller person i slægts-træet, som man har ledt efter længe.

Oprydning i FamilySearch – rette 'tastefejl' og samle dubletter

Når man arbejder med FS, kan man ofte støde på, at personer eller begivenheder er oprettet eller stavet forkert. De danske bogstaver Æ, Ø og Å kan give udfordringer for personer uden for Danmark, da man måske ikke kender disse bogstaver.

Men et andet problem er, at de faktisk ikke findes på tastaturet på deres computer, og de derfor ikke umiddelbart kan skrive dem. De vil i stedet skrive det som kommer nærmest (eks. O i stedet for Ø, AE i stedet for Æ og AA i stedet for Å). Med en konto hos FS er det muligt at få rettet disse fejl.

Mange fravælger brugen af FS, da de mener, at databasen indeholder alt for mange fejl og mangler. Dertil vil jeg sige, at data i databasen ikke bliver bedre, end vi alle gør den til. Desværre findes der slægtsforskere, som motiveres mere af kvantitet end af kvalitet. Nogle går også efter at få 'støvsuget' internettet for informationer om forfædre, men bruger ikke tiden på at gå disse data igennem, inden de indskrifter dem i databasen – råt for usødet.

Men alle kan være med til at gøre data bedre på FS – og alle andre steder – hvis vi afsætter tiden til at kvalitetstjekke de data, vi finder, INDEN vi skriver dem ind. Min personlige holdning er, at jeg kan stå inde for de data, jeg har i min personlige database på min egen

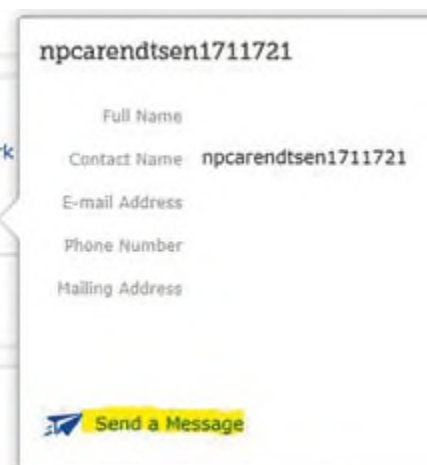

computer, da jeg har kontrolleret tingene, inden jeg taster noget ind.

Lad os se et par eksempler på, hvad man kan rette i FS.

Tastefejl

Man finder måske en person i FS, hvor stedsnavnet fx *Sjørup, Viborg, Danmark* er skrevet som *Sjorup, Viborg, Danmark*. Her er det oplagt at gå ind og få rettet denne fejl, så den korrekte danske stavemåde bliver vist. Når man under de personlige data går ind under 'Details', kan man også få at vide, hvem der har skrevet de fundne data ind.

Som vist i illustrationen kan det være 'npcarendtsen1711721'. Da denne person ikke har gjort sin e-mailadresse offentlig, kan man ikke se denne. Men man kan i stedet trykke på 'Send a Message', hvorved man skriver til personen

via FS – et slags internt e-mail system. Beskeder, som sendes og modtages, kan ses øverst ved at trykke på 'Messages'.

Man har som bruger en slags postkasse, hvor man kan se afsendte og modtagne beskeder i det interne system. På denne måde kan brugere kommunikere indbyrdes og få fundet ud af, hvorfor man mener, at en given begivenhed, sted, information eller et givent navn er korrekt og nå frem til en overensstemmelse.

I feltet 'Reason This Information Is Correct' skriver man kort, hvorfor man har rettet den aktuelle information. Man må gerne skrive det på dansk – hvis en person ikke kan læse dansk, kan man oversætte det med Google Translate 😊

Når ændringerne er lavet, trykker man på 'Save'.

Det vil nu være din brugerprofil og dine kontaktinformationer, som er bundet op på den givne information.

Samler dubletter til én person.

Når man går sine data igennem i FS – eller opdager i Legacy, at der er flere mulige matches, som måske er den samme person, er det muligt i FS at samle disse dubletter til én person, hvis det er 100 % den samme.

I nederste højre hjørne findes en menu, som hedder 'Tools', hvor man også finder punktet 'Possible Duplica-

tes' – mulige dubletter. Man trykker på dette punkt, hvorved man får en ny side frem.

Denne nye side vil vise en oversigt over mulige dubletter af den samme per-

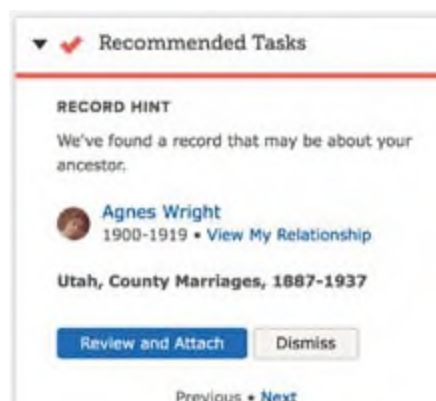
son. Man skal være meget opmærksom, inden man 'merger' (samler dem til en) og gå informationerne systematisk igennem, da det kan være svært (dog ikke umuligt) at få det ført tilbage igen.

Det er ikke muligt at slette personer i FS, men man kan 'trimme en gren' og på den måde 'afskære' de forkerte personer fra slægtstræet, hvis ikke det er muligt at rydde op ved at samle dubletterne til én enkelt person. På denne måde får man ryddet op i FS, og databasen bliver mere korrekt til glæde og gavn for alle brugere.

Få en mere detaljeret hjælp i vejledningen, som kan findes på DIS Danmarks hjemmeside:

www.slaegtogdata.dk/andet/familysearch-hjaelp.

Med en konto og et slægtstræ i FS kan man også få hjælp af hjemmesiden til at finde flere informationer om anerne. Dette foregår faktisk hele tiden – 24/7. Så man kan sige, at når man logger ud af FS, så fortsætter FS med at lede efter kilder og resourcer, som kan hjælpe dig med din slægtsforskning. Specielle søgemaskiner i programmet sammenligner nemlig de data, som uploades fra indekserede kilder mv., med de personer, som findes i FamilyTree. Skulle der være et muligt match, så vises dette på din personlige startside, hvor man så nemt kan koble kilden til personen i FS. Det kunne f.eks. være personer i folketællinger, borgerlige vielser, kirkebøger o. lign. På den måde kan man pludselig få oplysninger om en familie i en folketælling og på den måde få udbygget grenene i slægtstræet.

God fornøjelse med at 'Få mere ud af FamilySearch'.

Har kvinder aldrig været så gamle som i dag, når de får børn?

Af Helle Johanne Landberg
heljo@dadlnet.dk

Vi hører jævnligt historier i medierne om, at kvinder i dag får børn senere end kvinder gjorde før i tiden, at der fødes rekordmange børn af mødre over 40 år, at andelen af disse gamle mødre aldrig har været højere, og at et stigende antal par skal have hjælp til at blive forældre. Historierne ledsages ofte af en graf med data fra Danmarks Statistik over alderen på førstegangsfødende for de sidste 50 år, hvor man tydeligt kan se en stejlt stigende kurve fra 1960 og frem. Historierne har ofte et dramatisk tilsnit, hvor det mere end antydes, at kvinder skal få børn, mens de er unge, for ellers risikerer de, at de aldrig bliver mødre eller ikke får det antal børn, som de gerne vil have.

På baggrund af alle disse historier får de fleste nok en forestilling om, at vores tipoldemødre blev mødre i en meget ung alder, og at udviklingen i samfundet har medført, at kvinder udskyder graviditeten til et tidspunkt, hvor de er ved at være alt for gamle, blandt andet for at tage en uddannelse først. Det ligger mellem linjerne, at vi bør gøre som tidligere generationers kvinder og få vores børn tidligt i livet.

Min overraskelse var derfor stor, da jeg begyndte at lave slægtsforskning for et par år siden og så, at mange kvinder i min slægt først blev mødre midt i 30'erne og sågar i 40'erne, også som førstegangsfødende, og at der var meget få nybagte mødre under 25 år. I starten tænkte jeg, at det måtte være min familie, der var speciel. Min 2 x tipoldemor var for eksempel 43 år, da hun fik min tipoldemor i 1843. Men jo mere jeg dykkede ned i kirkebøgerne, desto tydeligere blev det for mig, at det for 100-200 år siden var helt normalt, at kvinder blev mødre højt oppe i alderen. Var det bare tilfældige fund i nogle specielle sogne? Og hvis det ikke var det, hvordan hænger det så sammen med, at man bliver ved med at fortælle os om den stærkt stigende – og problematiske – fødealder blandt kvinder i dag? Min nysgerrighed var vakt, og jeg besluttede mig for at undersøge det nærmere.

Den første statistik over den gennemsnitlige alder på fødende i Danmark er fra perioden 1880 – 1889 (1), og først fra 1901 er oplysningen offentliggjort på årsbasis. Der findes først statistik over gennemsnitsalderen på førstegangsfødende fra 1960 og frem. I første omgang besluttede jeg derfor at lave en stikprøveundersøgelse i tre tilfældigt udvalgte sogne så langt tilbage, som det var muligt, og derefter at sammenholde disse data med tilgængelige data fra Danmarks Statistik.

Min undersøgelse

Moderens alder ved fødslen bliver først skrevet ind i kirkebøgerne fra midten af 1800-tallet, og først fra omkring 1858 bliver det gjort nogenlunde konsistent over hele landet. Jeg startede derfor med at gennemgå kirkebøgerne fra tre tilfældigt udvalgte sogne i perioden omkring 1860. Jeg valgte Skagen og Kirke Saaby sogne for perioden 1. januar 1858 til 31. december 1862, og Holmens Sogn i København for perioden 1. januar 1860 til 31. december 1860. Holmens Sogn var meget stort på det tidspunkt, så et enkelt år gav oplysninger om mange fødsler. Jeg anvendte kontraminiestrialbogen som primær kilde, og ved tvivl supplerede jeg med opslag i Hovedministerialbogen. Kun få fødsler blev sorteret fra, fordi moderens alder ikke var opgivet eller var ulæselig i begge kirkebøger. Tvillingefødsler er kun talt med en gang. Børn, der blev døbt i det nævnte tidsrum, er medtaget, og børn født i tidsrummet, men først døbt året efter, er ikke medtaget. De tre sogne blev tilfældigt valgt ud fra et ønske om at få data fra tre vidt forskellige miljøer i Danmark: Skagen, hvor fiskeriet var det dominerende erhverv, Kirke Saaby, hvor hovedparten af befolkningen var fattige husmænd og daglejere, og Holmens Sogn i København, der havde en meget blandet befolkningssammensætning på det tidspunkt.

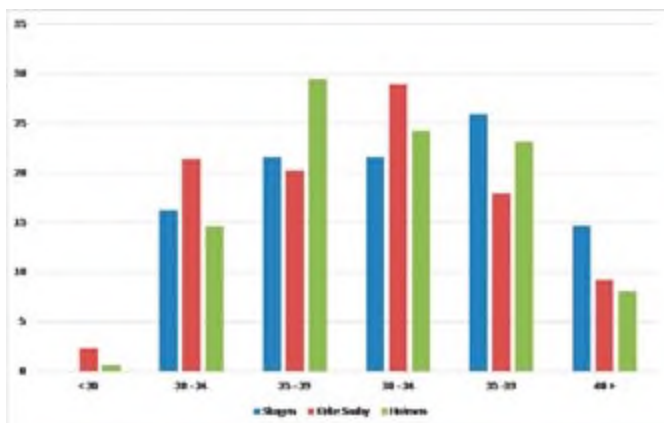
Min undersøgelse viste

- at der i den undersøgte periode var 259 fødsler i Skagen, 173 i Kirke Saaby og 459 i Holmens Sogn,
- at moderens gennemsnitlige fødealder var 32,38 år i Skagen, 30,43 år i Kirke Saaby og 31,08 år i Holmens Sogn. For de tre sogne tilsammen var gennemsnitsalderen 31,30 år. Og
- at halvdelen af børnene i Skagen havde mødre, der var over 32 år. I Kirke Saaby og Holmens Sogne var halvdelen af mødrene over 30 år.

Den procentvise andel af fødslerne fordelte sig således på 5-års aldersintervaller:

I Skagen var næsten 15 % af mødrene over 39 år, den ældste var 49 år, og mere end hver fjerde var i aldersgruppen 35 – 39 år. Der var stort set lige så mange gamle mødre på 40+, som der var unge mødre i alderen 20 – 24 år. Den yngste mor var 20 år.

I Kirke Saaby udgjorde de gamle mødre over 39 år næsten hver tiende af de fødende, og lidt mere end hver fjerde var i aldersgruppen 30 – 35 år. Aldersspændet gik fra en pige på 17 år til en kvinde på 47 år.

Figur 1. Procentvis andel af fødslerne fordelt på 5-års intervaller

I Holmens Sogn udgjorde de gamle mødre over 39 år 8 % af de fødende, mens knap en tredjedel af mødrene var i aldersgruppen 25 – 29 år. Mødrene var altså gennemsnitlig lidt yngre i København end i resten af landet.

Stemmer det med anden viden?

I Danmarks Statistiks tabelværk over 'VIELSER, FØDSLER OG DØDSFALD I AARENE 1885 – 1889' (1), er den gennemsnitlige alder for fødende som nævnt beskrevet for første gang. Det fremgår, at gennemsnitsalderen for alle fødende mødre var 30,82 år i perioden 1880 – 1884 og 30,79 år i perioden 1885 – 1889. Tallene for gifte kvinder var lidt højere end gennemsnittet og for ugifte en del lavere. I teksten står: *'Denne lille Nedgang i Alder er en Fortsættelse af en Bevægelse, der er sporet gennem flere Aartier. Den står i Forbindelse med Nedgangen i Gjennemsnits-Alderen for Kvinder ved Vielsen'*.

Den gennemsnitlige fødealder i Danmark i 1860 har altså været en smule højere end for årene 1880 – 1889, og resultaterne fra de tre sogne, Skagen, Kirke Saaby og Holmens Sogn, afviger derfor ikke fra det forventede. Bemærk, at Danmarks Statistik kæder faldet i den gennemsnitlige fødealder sammen med faldet i gennemsnitsalderen ved vielsen.

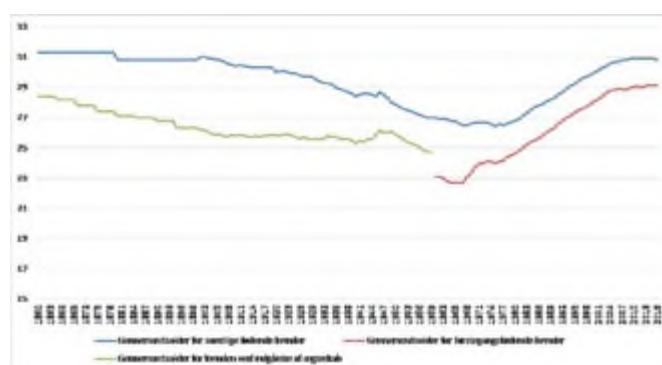
Arkivar på Bornholms Ø-arkiv, cand.mag. i historie Camilla Luise Dahl, har lavet en tilsvarende undersøgelse over moderens alder ved fødslerne i Vestermarie Sogn på Bornholm i perioden 1858 - 1900, og hun kommer også frem til tilsvarende resultater (2).

Nu kunne de mange fødsler af gamle mødre i 1860 jo skyldes, at der i de undersøgte sogne var en meget skæv befolkningssammensætning med mange gamle og få unge. Det ville derfor have været ideelt, hvis der fandtes detaljeret statistik over befolkningssammensætningen på køn og alder på sogneniveau for 1860, således at antallet af fødsler per antal kvinder i aldersgruppen (fertiliteetskoefficienten) kunne beregnes, men sådanne data findes desværre ikke. Der er statistik for hele Kongeriget (3), fordelt på købstæder og landdistrikter, og disse data vi-

ser, at der kun var lidt flere unge kvinder end ældre på landsplan, og at de unge udgjorde en lidt større andel i byerne end på landet. Der er således ikke umiddelbart noget i befolkningens sammensætning, der skulle forklare det høje antal fødsler blandt de ældre kvinder. Umiddelbart kunne det se ud til, at en fertilitetskoefficient ville være lige så høj, eller måske endda en smule højere, blandt de ældre kvinder i forhold til de unge, men data er for udetaljerede til at kunne udtale sig sikkert om det.

Som nævnt findes der ikke statistik over gennemsnitsalderen for førstegangsfødende før 1960, så hvis man vil finde ud af, hvornår kvinderne fik deres første barn tilbage i tiden, må man nærme sig dette tal ved hjælp af de tilgængelige oplysninger. I 1860 var gennemsnitsalderen for indgåelse af ægteskab 31,5 år for mænd, og 28,4 år for kvinder. Ugifte mødre stod kun for 10 % af fødslerne på det tidspunkt, så hovedparten af fødslerne skete efter vielsen. Helt op til 1950'erne var det ikke velset at få børn uden for ægteskab. Danmarks Statistik kæder, som ovenfor anført, vielsesalderen sammen med den gennemsnitlige alder for alle fødende, og man må gå ud fra, at der derfor også er en stærk sammenhæng mellem gennemsnitsalderen ved vielsen og gennemsnitsalderen for førstegangsfødende, således at gennemsnitsalderen for førstegangsfødende lå en smule over gennemsnitsalderen ved vielsen. I så fald kunne man bruge kurven over den gennemsnitlige vielsesalder som erstatning for en kurve over førstegangsfødende, idet de to kurver blot ville ligge forskudt med gennemsnitsalder på førstegangsfødende en smule over gennemsnitsalderen ved vielsen (figur 2).

Det må dog understreges, at der er mange usikkerheder ved en sådan antagelse, idet den gennemsnitlige vielsesalder også indeholder de kvinder, der indgik ægte-

Figur 2. Gennemsnitsalder for fødende kvinder igennem de sidste 150 år, sammenholdt med alder ved vielse og ved første fødsel

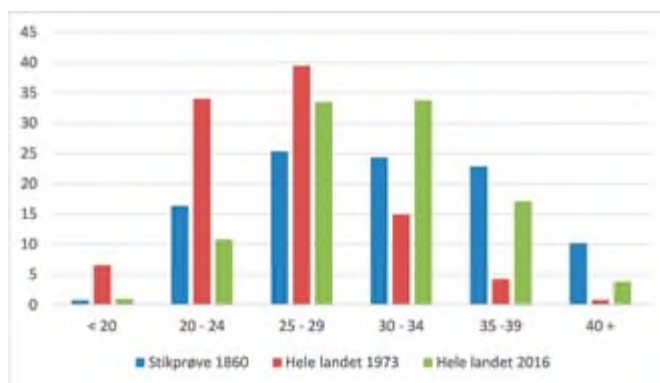
Kilder (DST = Danmarks Statistik):
 1860 – 1879: fødealder tildelt samme værdi, som gennemsnitsværdien i 1860 (31,30 år – egne data fra tre sogne)
 1880 – 84: fødealder tildelt den gennemsnitlige værdi for perioden (30,82 år), DST
 1885 – 1900: fødealder tildelt den gennemsnitlige værdi for perioden 1885 – 89 (30,79 år), DST
 1901 – 2016: fødealder, DST
 Vielser og førstegangsfødende, DST

skab for anden og tredje gang (9,5 % i 1860 og 5,9 % i 1885-89), hvilket vil trække alderen på førstegangsfødende ned under vielsesalderen, ligesom de 10 % af kvinderne, der fødte uden for ægteskab, vil gøre, idet de var en del yngre end de gifte, 25,9 år mod 31,3 år i gennemsnit i 1885-89. Det var dog ikke alle par, for hvem det lykkedes at få børn lige efter vielsen, så de vil trække i modsat retning, altså hæve alderen for førstegangsfødende noget over vielsesalderen. Sikkert er det dog, at kvinderne for 150 år siden sjældent fik deres første barn, når de var i begyndelsen af 20'erne, men nok nærmere når de var i midten og slutningen af 20'erne.

Faldet i den gennemsnitlige fødealder fra begyndelsen af 1900-tallet og til 1950'erne skyldes ikke kun, at kvinderne blev yngre, når de blev gift, men også en generel nedgang i fertiliteten, altså at hver kvinde i gennemsnit fik færre børn. Det er dog en anden udbredt misforståelse, at kvinderne for 150 år siden generelt fik enormt mange børn. Børneflokkene op gennem 1800-tallet var i gennemsnit på 4-5 børn med en faldende tendens mod århundredets slutning. I folketællingen fra 1901 står der: 'Af de Ægteskaber, hvis Børneproduktion er afsluttet, har altsaa godt en Fjerdedel under 3 Børn (ingen Børn, 1 eller 2 Børn), henimod Halvdelen har fra 3 til 7 Børn, og atter godt en Fjerdedel har flere end 7 Børn. 3 Børns-Ægteskabet er det hyppigste, men dog ikke meget hyppigere end 2-, 4- og 5Børns-Ægteskaberne. De barnløse (absolut sterile) Ægteskaber udgør omtrent en Tolvtedel af Helheden' (4). Det er altså heller ikke noget nyt, at en del par forbliver barnløse.

En anden måde, som man kan illustrere problematikken på, er ved at sammenligne andelen af fødsler fordelt på aldersgrupper i 1860 med andelen i 60'erne og andelen i 2016. De første sammenlignelige, offentligt tilgængelige data fra Danmarks Statistik er dog først fra 1973, hvor gennemsnitsalderen på førstegangsfødende allerede var på vej op igen, men det ses tydeligt, at fordelingen i 1860 ligner fordelingen i 2016 langt mere end fordelingen i 1973, bortset fra at der er en større spredning i 1860 som følge af, at kvinderne fik flere børn end i dag (figur 3). Der skal dog tages forbehold for, at tallene for 1860 kun er baseret på en mindre stikprøve, men som der tidligere er redegjort for, så er der ikke noget, der tyder på, at tallene afviger væsentligt fra det forventede på landsplan.

Den gennemsnitlige alder for førstegangsfødende og for alle fødende var således lav i 1960'erne og 1970'erne sammenlignet med både årene før og efter. Der har været en mindst 50-årig periode i forrige århundrede og flere år ind i 1900-tallet, hvor den gennemsnitlige fødealder var på niveau med den, vi ser i dag, og i hvert fald op til slutningen af 1800-tallet var førstegangsfødende også nærmere på alder med nutidens førstegangsfødende end med de unge mødre i 1960'erne. Den lave alder for førstegangsfødende og den lave gennem-

Figur 3. Procentvis andel af fødsler fordelt på aldersgrupper 1860, 1973 og 2016

snitsalder for alle fødende i perioden 1960-1980 ligner derfor mere en parentes i de sidste par hundrede års historie, end den gyldne standard, hvorimod al udvikling skal måles.

Opgør med myterne

Det er altså ikke korrekt, når det påstås, at vi aldrig har været så gamle som nu, når vi får børn. Hovedparten af vores tip- og 2 x tipoldemødre blev først gift, når de var 27 – 28 år, og herefter fik de 4 – 5 børn. Det var primært blandt de fattigste og i de laveste socialgrupper, at man startede tidligere, ofte som ugifte, og derefter fik mange børn. Mange kvinder fik børn meget sent i livet, helt op i 40'erne, og andelen af gamle mødre var mere end dobbelt så høj som i dag. Det er især bemærkelsesværdigt, fordi middelalderen for kvinder i 1860 var 45,5 år og kun halvdelen af alle kvinder blev mere end 55 år. Blandt konger og adelige blev kvinderne også gift og fik børn i en ung alder. De tæller ikke meget i statistikkerne, men da fortællinger om Danmarks historie ofte fokuserer på dem, kan det være med til at farve vores syn på tidligere tiders kvinder.

Læger og forskere tager selvfølgelig ikke fejl, når de i dag opfordrer kvinder til at få deres børn tidligt, helst når de er i 20'erne, for ellers risikerer de, at de aldrig får børn eller ikke får det antal børn, som de ønsker sig. De historiske data understøtter bare ikke opfattelsen af, at det i sig selv er kvinders alder - selvfølgelig op til en vis naturlig biologisk grænse - der skulle være den afgørende faktor for den stærkt nedsatte fertilitet, der ses blandt kvinder over 30 år i dag. Noget kunne tyde på at det måske mere er et udtryk for vores moderne levevis. Man ved at en lang række faktorer spiller ind på evnen til at blive gravid, herunder for eksempel overvægt, underlivsinfektioner, rygning og alkohol, og jo ældre man er, desto længere tid har man jo været udsat for de skadelige påvirkninger. I stedet for at fokusere så meget på kvinders alder i dag skulle vi måske hellere stille spørgsmålet: Når vores formødre kunne få børn højt oppe i alderen – hvorfor kan vi så ikke?

Kilder

Danmarks Statistiks tabelværk 'VIELSER, FØDSLER OG DØDSFALD I AARENE 1885 – 1889'

<http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=20308&sid=vifodo1885-1889>

Artikel: 'De gamle mødre' i Bornholms Tidende, 26. marts 2016

<https://www.brk.dk/Borger/frivilligkulturogfretid/kulturogfridstilbud/Documents/De%20gamle%20m%C3%B8dre.pdf>

Danmarks Statistiks tabelværk 'Tabeller over Folkemængden 1. februar 1860'

<http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=19613&sid=folkem1860>

Danmarks Statistiks tabelværk 'ÆGTESKABS STATISTIK' baseret på folketællingen 1901

<http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=19605&sid=aegtes1901>

Gotisk læseprøve

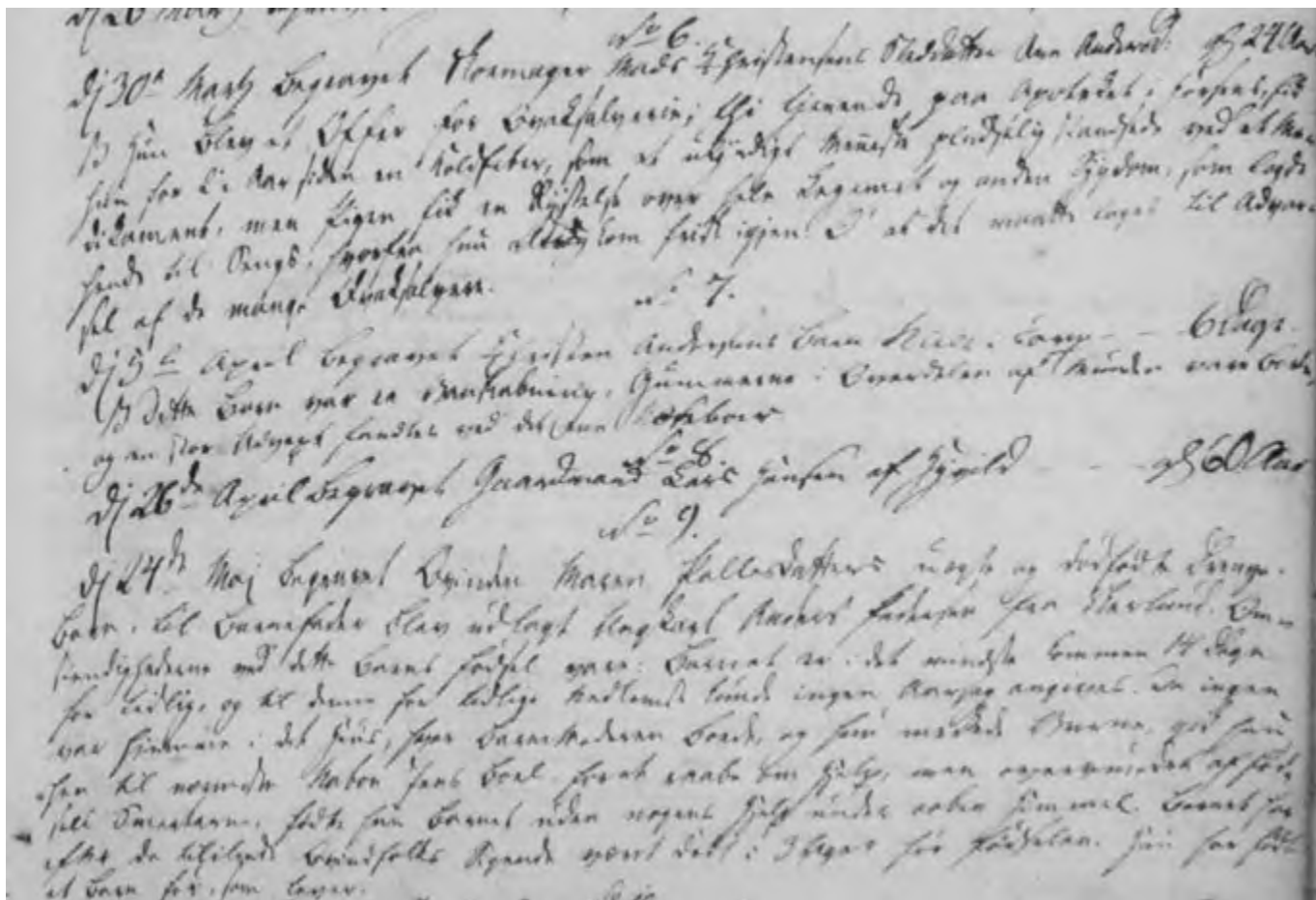
En af de nyttige ting fra Slægt & Data, som vi gerne viderefører, er den gotiske læseprøve. I hvert nummer præsenteres en tekst, som er hentet fra de kilder, vi bruger i slægtsforskningen, og I får en korrekt tyding af den.

Teksten er denne gang hentet i kirkebogen for Brande Sogn, Nørvang Herred, Vejle Amt. Det drejer sig om perioden 1801-1814, og på Arkivalieronline kan siden ses på opslag 56. Vi er i sektionen for døde/begravede 1806, hvor kirkebogsføreren har tilføjet små historier til de en-

kelte indførsler. Det er Kirsten Sanders, der har fundet siden.

Læs teksten grundigt igennem, gerne flere gange. Det, der i første omgang så ulæseligt ud, vil måske åbne sig i anden eller tredje ombæring. Når du er kommet så langt, som du kan, finder du den korrekte tyding på DIS-Danmarks hjemmeside: www.slaegtogdata.dk/foreningen > Bladet Slægt & Data > Bilag til Slægt & Data.

God fornøjelse med læsningen!

Tøger Christensen, rådmænd i Aalborg, får ny far

Af Erik Brejl
Ribevej 3,
6950 Ringkøbing
erik@brejl.dk
www.brejl.dk

På Nordjyllands Historiske Museum i Aalborg findes et skrivetøj støbt i tin, der blev skænket til Aalborg Rådhus i 1647 af tinstøber Bernt Mathisen. Det stod i byrådssalen indtil byjubilæet 1942, hvor det blev deponeret på museet. Det er afbildet i Peter Riismøllers bog: *Aalborg: Historie og Hverdag*, 1942, side 135, og består af sandhus og blækhus, der står på en bakke med årstallet 1647 og navnene på de i 1647 siddende 9 rådmænd i Aalborg på de 4 kanter:

- 1 Hans Felthus
 - 2 Christen Madsen
 - 3 Laurids Lauridsen
 - 4 Jacob Johansen
 - 5 Thomas Lauridsen
 - 6 Johan Brinck
 - 7 Tøger Christensen
 - 8 Daniel Calow
 - 9 Laurids Pedersen
- Anno 1647.

På billedet i Peter Riismøllers bog ses rådmændene 7-9 og årstallet 1647, mens et billede i *Aalborgs historie*, udgivet af Aalborg Kommune 1987-1992, bd. 2, *Aalborg under krise og højkonjunktur*, fra 1534 til 1680, side 303, viser skrivesættet fra den anden side med rådmændene 1-4.

Nr.7 Tøger Christensen blev rådmænd i Aalborg 12.3.1646, hvor han døde 1654 og blev begravet Aalborg Budolfi 30.5.1654, (fol. 344, opslag 294). Der er skifte efter ham 15.8.1654 (fol. 426, lbnr.449). Han blev gift med Anne Hansdatter, der døde 1673, begravet Aalborg Budolfi 25.7.1673 (fol. 366, opslag 316) med skifte 3.9.1673 (fol. 53, lbnr. 740).

Thøger Christensens far?

Bogen *Embeds- og bestillingsmænd i Aalborg i fortid og nutid* blev samlet af rektor E. Tauber til 1847 og suppleret og udgivet 1879-1880 af A. H. Nielsen, præst i Skæve.

Deri er han omtalt som rådmænd nr. 89, side 135, og hans far anføres som rådmænd nr.79 Christen Madsen, der er anført som nr. 2 på skrivetøjet. Det ville betyde, at far og søn skulle være rådmænd på samme tid, hvilket ikke var set før i Aalborg. Derimod er 2 af rådmændene brødre, idet Laurids Lauridsen og Thomas Lauridsen er sønner af rådmænd Laurids Jensen Suhr.

Ved skiftet efter Christen Madsens barnløse datter, Margrethe Christensdatter, 15.2.1712 (no. 543, lbnr. 1610) arver Tøger Christensens hustru en halv søsterlod, hvor jeg havde forventet, at Tøger Christensen arvede en broderlod.

Ved skiftet efter Christen Madsen 23.1.1649 (no. 4 og 5, lbnr. 333) er der 6 børn, samme antal som Tauber og Nielsen angiver, men den yngste søn hedder ikke Tøger, men Søren, døbt i Aalborg Budolfi 24.5.1635 (side 200, opslag 128).

Ved skiftet 6.7.1677 (fol. 335, lbnr. 791) efter Christen Madsens hustru, Ida Sørensdatter, ses det, at hun havde været gift med Hans Lichthart, skifte 29.4.1619 (no.32, lbnr. 56), og i dette ægteskab havde ét barn: den i 1677 afdøde datter Anne Hansdatter, der havde været gift med afdøde rådmænd Tøger Christensen.

Bevis fra rådstueprotokol

Det vil sige, at rådmænd Tøger Christensen ikke er søn af rådmænd Christen Madsen, men at hans hustru, Anne Hansdatter, er datter af Christen Madsens hustru og hendes første mand Hans Lichthart.

Tøger Christensens forældre er Christen Tøgersen, skifte 10.10.1615 (fol. 204, no. 24, lbnr. 48), og Maren Lauridsdatter.

Det fremgår af Aalborg rådstueprotokol 5.3.1630, hvor Tøger Christensen stævner Kurt Andersen for gæld til sin far, Christen Tøgersen, og af Aalborg rådstueprotokol 14.5.1624, hvor Tøger Christensen stævner Jens Bang for gæld til sin mor, Maren Lauridsdatter, og endelig af Aalborg byfogeds tingbog 4.2.1633, hvor Niels Christensen og Johanne Christensdatter, g.m. Gregers Thomsen, giver afkald til deres bror, Tøger Christensen, for arv efter deres forældre, Christen Tøgersen og Maren Lauridsdatter.

De omtalte skifter kan ses i uddrag på:

brejl.dk/aalborg.html.

De omtalte tingbogs- og rådstueindførsler kan ses i uddrag på: protokoller.dk/

Museets beskrivelse af skrivetøjet kan ses på:

www.kulturarv.dk/mussam/VisGenstand.action?genstandId=1959317

SLÆGTSHISTORISK WEEKEND 2017

Foregår 15. - 17. september 2017 på Nørgaards Højskole i Bjerringbro. **Tilmeldingsfristen er 1. august**, og man bliver først registreret som deltager, når betalingen er indgået.

Årets emne bliver "Kvinder i slægtshistorien", og vi har allerede nu fundet nogle super foredragsholdere.

Priserne bliver næsten som sidste år, og der er mulighed for tilmelding enten via DIS-Danmarks hjemmeside, www.slaegtogdata.dk, eller via mail til sekretaer@ssf.dk.

Indkvarteringsmulighederne er

1. dobbeltværelse med fælles toilet/bad - pris pr. person 1800 kr.
2. enkeltværelse, hvor man deler toilet/bad med en enkelt nabo - pris pr. person 2200 kr.
3. enkeltværelse med eget toilet/bad - pris 2800 kr.

Deltagelse uden overnatning: 1500 kr.

Vi vil gerne opfordre så mange som muligt til at finde en, som de kan dele værelse med, da vi har færre værelser end normalt, og det vil begrænse antallet af deltagere meget, hvis alle vælger enkeltværelse. Dette er også grunden til, at vi har prissat dobbeltværelserne så billigt.

Der er kun ganske få af type-2 værelserne.

Der er også mulighed for at komme til at bo på Bed & Breakfast enten i Bjerringbro i Villa Zira (www.holmriis.com/overnatning/villa-zira/) eller på Søgården www.holmriis.com/overnatning/soegaardens-bb/. Endelig er der kommet et nyt Bed & Breakfast (www.holmriis.com/overnatning/herligheden/), men dette er noget dyrere, så hvis man skal bo her, vil der blive opkrævet en ekstrapris.

Og så er der Bamsebo Camping (bamsebo.dk/), ca. 10 km fra Bjerringbro, hvor man kan leje hytter.

Kontonummer for indbetaling: reg. nr. 5330, konto nr. 0243366.

Der er trapper til nogle af værelserne på højskolen, så husk at skrive på tilmeldingen, hvis du er kørestolsbruger.

Forhåndstilmeldinger og eventuelle spørgsmål kan sendes til sekretæren, sekretaer@ssf.dk.

AFMELDING

Ved afmelding før 1. august refunderes det fulde beløb.

Ved afmelding efter 1. august sker der som udgangspunkt ingen refundering. Undtaget er dog, hvis pladsen kan afsættes til en person på venteliste. I sådant tilfælde kan man få 50% af det indbetalte beløb retur.

Weekenden byder på følgende foredrag:

Torben Albret Kristensen: Fødsler, jordemødre og kirkegangskoner

Helle Sigh: Kvinders retlige stilling i 16-1700-tallet

Gudrun Gormsen: Landbokvinder, deres arbejde og arbejdspladser

Mathilde de Kruiff: Kvinder i 2. verdenskrig

Per Andersen: Persondataloven og slægtsforskeren

Torben Albret Kristensen: Skilsmisse og separation

Og herudover vil der naturligvis som sædvanlig være mulighed for socialt samvær med ligesindede, krydret med god mad, lokkende bøger, en slægtsforskerpris og andet spændende

Vi glæder os til at se jer alle sammen.

Kirsten Sanders
SSF

Jesper Skov
DIS-Danmark

Ingeniørernes kulturarv

Af Frode Engbæk
M. C. Holsts Vej 3
8270 Højbjerg
Tlf.: 22 73 40 12
frode@engbaek.com

Kultur er vaner, skrev Hartvig Frisch i 1928, altså noget, man gør gang på gang.

Kulturarv er den del af en stor gruppe menneskers livssyn, livsstil, omgangsformer og kunstneriske udtryk, der er overtaget fra tidligere generationer.

Det var derfor med stor spænding, at jeg gik på opdagelse i Ingeniørernes Kulturarv.

Ingeniørernes fagforeninger ved Mediehuset Ingeniøren har digitaliseret alle væsentlige ingeniørpublikationer, som er udgivet fra den 1. juli 1892 til 2005, og de digitaliserede sider er stillet gratis til rådighed. Da siderne er blevet digitaliseret for nylig, er kvaliteten som at bladre i de gamle blade, og indholdet er søgbart. Der er ikke gået på kompromis med hensyn til kvaliteten.

IT-firmaet, Visiolink ApS i Århus, har taget sig af det praktiske.

Store projekter

Alle betydende bygge- og anlægsprojekter, men også andre større teknologiske udviklinger i de seneste 125 år er beskrevet. Mange broer, havne, skibe, jernbaner, elværker, veje, større kloakanlæg, kanaler, landvindingsprojekter, fabriksanlæg, råduse, kulturbygninger og andre dele af landets infrastruktur er beskrevet – ofte med gengivelse af de originale konstruktionstegninger. Betæneligheder ved planlagte projekter er behandlet, og vellyk-

kede projekter er beskrevet. Her kan man se, hvad der har interesseret ingeniører igennem tiderne.

Den tekniske udvikling, som vi og vores aner har oplevet de seneste 125 år, er beskrevet.

Ingeniørerne har også skrevet om arbejdet i udlandet. Der er for eksempel 453 søgeresultater for Teheran og 163 resultater for Croix, hvoraf 67 resultater er efter den 1. januar 1917.

Personoplysninger

Desuden er der oplysninger om ingeniørerne selv: udnævnelser, runde fødselsdage, nekrologer. Fortegnelsen over Medlemmer af Ingeniørforeningen med adresser er blevet offentliggjort til og med 1. januar 1921.

Da det er en samtidig, skriftlig kilde, er den meget pålidelig. Dog skal man være opmærksom på eventuel selvros.

Adressen på Kulturarven er:

<https://ing.dk/kulturarven/browse>.

Når man har fundet noget værdifuldt, kan man hente en kopi af bladet i pdf-format, samme kopi, som man lige har læst i.

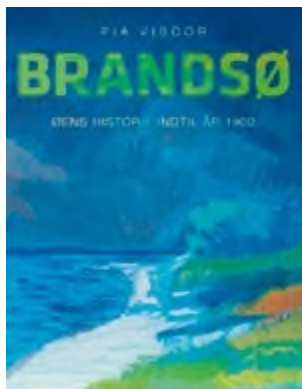
Hvis man kun vil gemme en lille notits, kan man "klippe" et stykke af billedet på skærmen ved hjælp af programmet "Klippeværktøj"/"SnippingTool", som følger med Windows.

Hovedet fra forsiden af Ingeniørens første nummer, der udkom 2. juli 1892.

Brandsø – øens historie indtil 1900

En lokalhistorisk bog om øen Brandsø i Lillebælt fra Stenalderen frem til 1900 med små afstikkere op i 1900-tallet. En lang række relevante emner som tørvegravning, skolegang og sygdom berøres.

Den klare geografiske afgrænsning betyder, at der er et begrænset antal beboere, og det gør det muligt at lave

slægtstavler for familierne i de forskellige huse.

Det er nemt for læseren at finde rundt i bogen på grund af en grundig indholdsfortegnelse. Målgruppen er primært personer med aner på øen. En række karle og piger fra Fyn og Jylland har tjent på øen, og her vil det være muligt at læse om, hvordan øen så ud på et givet tidspunkt.

Bogen er rigt illustreret med fotos af personer, huse og kort. Kort sagt er det en samlet lokalhistorie, som vi alle ønsker at finde om de steder, vi arbejder mest med.

Anmeldt af Gitte Christensen

Pia Viscor: Brandsø – øens historie indtil 1900. Paperback, 279 kr. Books on Demand, 344 s. illustreret. ISBN 978-87-7188-720-4. Bogen kan bl.a. købes på www.bod.dk.

Da kejseren kom til Hillerød

Bogen handler om fotograf Carl Rathsch, Hillerød.

Bogen er et 'must have', hvis man er slægtsforsker og har aner i Hillerød og omegn. Når det er sagt, skal det også begrundes. Bogen handler selvfølgelig meget om Carl Rathsch og hans familie. Selv om man ikke er i familie med Carl og ikke har speciel interesse i alle familiebillederne,

som naturligvis vil indgå i en bog om en fotograf og hans familie, så byder bogen på utrolig mange billeder fra Hillerød og omegn. Fra side 92 er pladsen i bogen stort set afsat til at vise billeder fra både det gamle og nye Hillerød, og der følges godt op med tekster til billederne.

Hvis man skriver slægtshistorie, hvor man forsøger at fylde 'kød' på slægten og ikke kun ønsker en bog med fødselsdatoer og andre fakta fra kirkebøger og måske lidt fra skifter, er her en bog til inspiration i stor stil for perioden 1839 – 1911.

Her er ikke kun ideer til slægtsforskere fra Hillerød og omegn; her er så afgjort også noget at hente for andre, der vil have ideer til at skrive en fyldig historie om den ovennævnte periode. Blot man kigger på de gamle billeder, kan det næsten ikke undgås, at fantasien får vinger. God fornøjelse med læsningen og nydelsen af de mange, flotte fotos, som bogen er gennemsyret af.

Anmeldt af Henning Karlby

Lennart Weber: Da kejseren kom til Hillerød. Webers forlag, 288 sider, rigt illustreret. Pris: 299,95 kr.

Jyske storbønder gennem 10 generationer

I 2004 udgav Kirstin Nørgaard-Pedersen to-bindsværket Herredsfogedslægten om herredsfoged Peder Pedersen, der levede i Borum, Framlev Herred, i sidste halvdel af 1500-tallet, og hans efterkommere gennem otte generationer. Det var et værk, der var resultatet af mange års arbejde og gennemsøgning af tingbøger, lensregnskaber og diverse andre kilder,

foretaget af forfatteren og hendes mand, Bjarne Nørgaard-Pedersen.

Nu følger Kirstin Nørgaard-Pedersen op med endnu et imponerende værk i to bind. Emnet er denne gang Sejerslægtens, en storbønderlægt, som udfoldede sig på samme egn. Probanden er en mand, hvis navn ikke kendes, men han levede i Sporup Sogn, Gjern Herred, Skanderborg Amt, i 1400-tallet og var far til mindst tre sønner, som havde navnene Knudsen og Bonde(sen) knyttet til sig. Den ældste af disse hed Sejer Knudsen Bonde, og det er ham, slægten har fået navn efter.

Der er tale om en traditionel efterslægtstavle, bygget op generation for generation. En stor del af slægten har holdt til i Gjern og Framlev Herreder, men der er udløbere over hele landet. Den følges gennem 10 slægtled op til midt i 1700-årene, og især i de første generationer ser vi, at forholdene i familien er præget af vold og endda drab på brødre, hvor det typisk var arvesager, der skabte splid. Mange af familiemedlemmerne var velstående

selvejerbønder, der efterlod sig så meget, at det nok var en strid værd! Kilderne er her i overvejende grad tingbøger fra herrederne og Viborg Landsting, som er gennemgået minutøst.

Senere rykker skifterne ind og overtager rollen som hovedkilde, og det er interessant at se, at historierne skifter karakter og nu mere bliver status over personernes økonomiske formåen. Ikke med ordrette gengivelser af skifterne, men ofte som en læsevenlig rundvisning i boligerne.

Hele 2019 personer er beskrevet mere eller mindre udførligt i bøgerne; alene de to sidste slægtsled kan hver mønstre omkring 700 personer. Har du aner i Østjylland, er der en vis chance for, at dine rødder også er fil-tret ind i Sejerslægten, og i så fald er værket en gave. Det bevæger sig ubesværet blandt kilder, der for mange 'almindelige' slægtsforskere vil være lukket land, og refererer gavmildt fra dem. Har du lyst til og mod på selv at begive dig ind i det lukkede land, kan Sejerslægten tjene som et udmærket afsæt ved sin præsentation af kilderne.

Værket sluttes med et kapitel, hvor mange af de genstande som møbler, kogegrej og tekstiler, man almindeligvis støder på i skifter, præsenteres, samt en ordbog over ord, som ikke er medtaget i nyere ordbøger. Det er en rigtig god ide, men forklaringerne er sine steder lidt upræcise. LS er således ikke en forkortelse for laksegl, men for 'locus sigilli', latin for 'seglets sted', og lejemål bruges om 'uægteskabeligt samleje', ikke om dommen for samme.

Det ændrer dog ikke ved, at Sejerslægten et flot arbejde og et klart must for alle med aner i de omhandlede egne. Er du uden tilknytning til slægten, kan bøgerne stadig være nyttige ved, at de giver et indblik i leve- og retsforholdene i perioden og ikke mindst i sprogbrugen. Samtidig med at de hjælper dig med at blive fortrolig med kilderne.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

Kirstin Nørgaard-Pedersen: Sejerslægten. En østjysk storbondeslægt. Slægtens Forlag, 2016. 2 bind, 385 + 309 s., illustreret. 450 kr.

Samtidig er genudgivet Kirstin Nørgaard-Pedersen: Herredsfogedslægten. Slægtens Forlag, 2004. 2 bind, 335 + 335 s., illustreret. 450 kr.

Bøgerne kan bestilles ved henvendelse til: blaab@webspeed.dk.

Slægtsforskning på nettet

Bogen Slægtsforskning på nettet, skrevet af Gitte Christensen og Kathrine Tobiasen, er kommet i sin 3. version. Det er godt, at bogen holdes opdateret, for udviklingen med onlinekilder og ressourcer går så hurtigt, at opdateringer vitterlig er nødvendige.

Bogen er en god og velstruktureret introduktion til onlineslægtsforskning for nybegyndere og let øvede. Den

rammer således et stort og vigtigt behov i markedet, hvor vi kan se, at mange nye, interesserede slægtsforskere kaster sig over den spændende hobby. De får med bogen et godt redskab, for det kan være virkelig svært som nybegynder at orientere sig i de mange muligheder, der er – og ikke mindst, hvordan kilderne anvendes fornuftigt. Bogen gennemgår kilder og metoder side for side, så det hele bliver meget overskueligt. Faktisk indeholder bogen også afsnit som "kildekritik" og "slægtsforskningsprogrammer", så den kunne lige så godt kaldes for en vejledning til slægtsforskning i det hele taget.

Bogen er på omkring 100 sider, og det har givetvis været svært at prioritere det, der skulle med i bogen, da emnet er meget stort. Denne balance er lykkedes rigtig fint, og for de interesserede giver bogen mulighed for at gå online og læse yderligere afsnit om emner som folketællinger og specielle websider for slægtsforskere.

Når jeg ser på min egen brug af kilder, er der kun få af de vigtigste sider, jeg savner, såsom Mediestream, DIS-Wiki, Odense-databasen, siden med de mange kilder om Esbjerg-området og oversigten over online vejvisere. Man kunne i en kommende revision også overveje henvisninger til link-samlinger, som der findes nogle gode stykker af, og en kort beskrivelse af onlineslægtsforskning i udlandet, hvor folk ofte støder på en mur. Men begrænsningens kunst er selvfølgelig nødvendig i denne sammenhæng. I stedet kunne de ekstra afsnit til bogen, der ligger online, måske udvides med sådanne emner.

Under alle omstændigheder er bogen et must for personer, der går i gang med slægtsforskningen, og den burde ligge ved siden af computeren hos denne store gruppe af personer.

Anmeldt af Per Andersen

Gitte Christensen og Kathrine Tobiasen: Slægtsforskning på nettet. Libris, 2017, 93 s. illustreret. Kr. 129. Fås også som e-bog: 99 kr.

Slægtens Forlag

www.ssf.dk/index.php/slaegten/slaegtens-forlag

Forlaget har udgivet en lang række bøger og hæfter og sælger desuden mange andre værker af interesse for slægtsforskere, heriblandt udgivelser fra Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie.

Bogliste kan rekvireres ved henvendelse til Anton Blaabjerg, tlf. 86 61 04 36 eller e-mail blaab@webspeed.dk.

Hjemmesider

DIS-Danmarks hjemmeside

www.slaegtogdata.dk

Webmaster Arne Feldborg
webmaster@dis-danmark.dk

SSFs hjemmeside

www.ssf.dk

Webmaster Henry Ammitzbøll
hammitz@gmail.com

Kommende bestyrelsesmøder i DIS-Danmark

I nærmeste fremtid er planlagt følgende møder for bestyrelsen.

Lørdag d. 9. september 2017

Lørdag d. 11. november 2017

Lørdag d. 20. januar 2018

Alle møder holdes i Odense.

DIS-Danmarks ekspedition

Henvelser til DIS-Danmarks ekspedition sker via adressen:

Arne Christiansen
ekspedition@dis-danmark.dk
Tlf. 52 79 90 20
Telefonen er åben for ekspedition
Tirsdag kl. 14-18 – ellers telefonsvarer

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Ind/udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, CD'er m.v.
Se udvalget her www.slaegtogdata.dk/foreningen/butikken
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Ind/udmeldelse af medlemmer i de tidsskriftlæsekredse, som foreningen har. Pt. er der blade fra Norge, Sverige, Finland, Island, Tyskland og England.
Læs mere her www.slaegtogdata.dk/andet/laesekredse
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

SSFs bestyrelse

Kirsten Sanders Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91	formand@ssf.dk
Nicolai Johannsen Næstformand. Kystvej 9, 6320 Egersund. Tlf. 60 38 35 20	naestformand@ssf.dk
Grete Modin Grundtvig Kasserer. Hvidstenvej 18, 2770 Kastrup. Tlf. 28 44 74 70	kasserer@ssf.dk
Anton Blaabjerg Forlagsredaktør Slægten. Fredensgade 38, 8800 Viborg. Tlf. 86 61 04 36	redaktoer@ssf.dk
Karen Bendix Larsen Sekretær.	sekretaer@ssf.dk
Hanne Christensen 1. suppleant. Stenbjergparken 6A, Ulkebøl, 6400 Sønderborg.	1suppl@ssf.dk
Randi Ottosen 2. suppleant. Grønnegade 54, 7900 Nykøbing Mors.	2suppl@ssf.dk

DIS-Danmarks bestyrelse

Jesper Skov Formand. AO-repr. Friggsvej 3, Sdr. Onsild, 9500 Hobro	skov@dis-danmark.dk
Kirsten Sanders Næstformand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91	kirsten.sanders@dis-danmark.dk
Jan Amnitzbøl Krusell Kasserer. Frøkærparken 116, 8320 Mårslet. Tlf. 24 63 62 69	krusell@dis-danmark.dk
Kathrine Tobiasen Redaktør. DIS-Forum. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30	tobiasen@dis-danmark.dk
Michael Dupont Sekretær. Stenager 216, st.th., 2600 Glostrup. Tlf. 43 44 16 52	dupont@dis-danmark.dk
Anton Blaabjerg Fredensgade 38, 8800 Viborg. Tlf. 86 61 04 36	blaabjerg@dis-danmark.dk
Jørgen Kristensen Slotsvænget 25, 2 tv, 4200 Slagelse. Tlf. 29 45 69 26	kristensen@dis-danmark.dk
Per Andersen Jyllingevej 111, 2720 Vanløse. Tlf. 38 71 96 64	per.andersen@dis-danmark.dk
Bodil Grove Christensen Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59	grove@dis-danmark.dk
Lone Bergmann Suppleant. Kærlundevej 50, st.th., 2730 Herlev.	bergmann@dis-danmark.dk
Nicolai Johannsen Suppleant. Kystvej 9, 6320 Egersund. Tlf. 60 38 35 20	nic.johannsen@dis-danmark.dk

Søfolk og deres historie

En ny portal med links til websites om søfolk og deres historie er nu tilgængelig på Slægtshistorisk Forening Århus' hjemmeside www.slaegt-aarhus.dk.

Mange slægtsforskere har søfolk blandt deres aner og har i deres søgen efter oplysninger erfaret, at de ikke er helt nemme at finde i de mange digitaliserede arkivalier. For at gøre det lidt lettere har en gruppe under Slægtshistorisk Forening Århus arbejdet med at registrere tilgængelige websites med tilknytning til søfolk og søfart i en samlet oversigt. Portalens oversigt er ikke udtømmende, men der arbejdes fortsat på at komplettere den. Det overordnede formål har været at styrke interessen og mulighederne for at forske i vore søfarende aner.

Selv om arkiverede oplysninger om søfolk kan forekomme sparsomme, er det muligt at finde dem. Nogle vigtige kilder er digitaliserede og kan findes via DAISY. Det gælder fx mønstringsprotokoller og skibsbemandingslister, hvor den enkelte sømand er registreret med navn, skibets navn og andre data. Men der findes mange andre kilder, der indeholder navneregistre og andre oplysninger vedrørende søfolk og skibe. Gruppens arbejde har derfor været koncentreret om at finde, undersøge og registrere disse kilder.

Hvis man fx søger efter en ane, som har sejlet i udenrigsfart midt i 1800-tallet, åbner man portalen www.slaegt-aarhus.dk/soefolk, og vælger perioden 1850-1899. Der åbnes nu en liste med links til en række websites. Man kan udvælge dem, der er mest relevante, og undersøge, om der er oplysninger, man kan bruge. Der er websites, der direkte omhandler søfolk, fx Fanø i sejlskibstiden, lodsruller, udvandrede søfolk, Waterscoutens forhyringsprotokoller m. m, og andre, der mere handler om skibe og søfart generelt.

Måske skal man i første omgang søge efter et bestemt skib, eventuelt som indgang til at finde skibsbemandingslisten i DAISY. Her er der mange muligheder, fx den helt officielle Danmarks Skibsliste, der er udgivet siden 1869, samt lister over færger, enkelte rederiers skibe og mange flere. Mange af de nævnte kilder indeholder også navne på skippere, styrmænd, og redere. Hver enkelt kilde er nævnt med navn, webadresse (et klikbart link), geografisk område, en kort beskrivelse af indholdet samt oplysning om evt. krav om brugerregistrering og betaling.

*På gruppens vegne
Mogens G. Larsen*

Besætningen på barkskipet HAVILA af Nordby, Fanø. En artikel om skibet og dets førere kan findes på websiden "Fanø i sejlskibstiden".